

”Nödvändigt för några, bra för många men inte farligt för någon”

En kvalitativ fallstudie om förskollärares användning av samt tankar om
bildstöd i förskolan

Jennifer Lindqvist

Magisteravhandling i pedagogik
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Åbo Akademi
Vasa, 2023

Abstrakt

Författare Lindqvist, Jennifer	Årtal 2023
Arbetets titel ”Nödvärdigt för några, bra för många men inte farligt för någon”	
En kvalitativ fallstudie om förskollärares användning av samt tankar om bildstöd i förskolan.	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal 71 (tot.76)
Referat Syftet med studien är att synliggöra hur förskollärare arbetar med bildstöd i verksamheten, samt att undersöka vad det utgår från deras upplevelser finns för möjligheter och utmaningar med bildstöd. Syftet är också att utifrån de möjligheter och utmaningar som identifieras undersöka förskollärarnas tankar kring utvecklingsmöjligheter gällande bildstödsanvändning i förskolan. Utgående från syftet har följande fyra forskningsfrågor utarbetats:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Hur använder förskollärare bildstöd i verksamheten? 2. Vilka möjligheter finns det enligt förskollärare med bildstöd? 3. Vilka utmaningar finns det enligt förskollärare med bildstöd? 4. Vilka tankar har förskollärare om utveckling av bildstödsanvändning? 	
<p>Denna kvalitativa studie utgår från fenomenologisk hermeneutik som forskningsansats. Semistrukturerade intervjuer och observationer har använts som datainsamlingsmetoder. Undersökningen gjordes i form av en fallstudie och informanterna kommer från en kommun i Österbotten. Vid varje förskola gjordes observation av bildstödsanvändningen under en förskoldag. Till undersökningen intervjuades tre förskollärare individuellt. Utifrån det insamlade datamaterialet kunde huvudkategorier för varje forskningsfråga urskiljas. Till alla huvudkategorier kunde också underkategorier utformas.</p> <p>Resultatet av undersökningen visar att förskollärare använder bildstöd mångsidigt och riktar stödet till alla elever i förskolan. Förskollärare reflekterar över de många möjligheter och fördelar som bildstödsanvändningen medför. I studien kunde också identifieras utmaningar utifrån förskollärarnas utsagor. I studien framkom att förskollärarna är positiva till bildstöd eftersom de är nödvändigt för några, bra för många men inte farligt för någon. Utifrån de möjligheter och utmaningar som identifierats uttrycker förskollärarna tankar kring utvecklingsbehov och -möjligheter. De ser ett behov av att utveckla bildstödsanvändningen i utmanande situationer. Det gäller främst att hitta lösningar som är enkla att använda vid förflyttningar mellan olika lärmiljöer men de ser också ett behov av ökat samarbetet mellan olika parter. Förskollärarna lyfter också fram speciallärarens roll som viktig i arbetet kring bildstöd, både som handledare men också organisatör.</p>	
Sökord/indexord enl. tesaurus Bildstöd, förskola, förskollärare, tydliggörande pedagogik, kuvatuki, esikoulu	

Innehåll

Abstrakt.....	2
1. Inledning	5
1.1. Bakgrund och val av ämne.....	5
1.2. Syfte och forskningsfrågor.....	8
1.3. Begreppsdefinition.....	8
1.4. Avhandlingens disposition.....	9
2. Förskolans uppdrag – en förskola för alla barn.....	11
2.1. Förskolans mål för undervisningen och arbetssätt	12
2.2. Stöd för barnets växande och lärande	13
3. Bildstöd.....	15
3.1. Bildstöd och kommunikation.....	18
3.2. Bildstöd och språkutveckling.....	19
3.3. Bildstöd som tydliggörande pedagogik.....	21
4. Metod och genomförande	23
4.1. Precisering av syfte	23
4.2. Forskningsansats	24
4.3. Val av datainsamlingsmetod	26
4.3.1. Observation som datainsamlingsmetod	27
4.3.2. Intervju som datainsamlingsmetod	28
4.4. Val av informanter och undersökningen genomförande	29
4.5. Databearbetning och analys	32
4.6. Tillförlitlighet, trovärdighet och etik.....	32
4.7. Förförståelse.....	34
5. Resultatredovisning.....	36
5.1. Hur förskollärare använder bildstöd.....	37
5.1.1. Till vem bildstödet riktas	37
5.1.2. I vilket syfte förskolläraren använder bildstöd	39
5.1.3. Typ av bildstöd som används	42
5.2. Möjligheter med bildstöd enligt förskollärare.....	44
5.3. Utmaningar med bildstöd enligt förskollärare	50
5.4. Förskollärares tankar kring utvecklingsmöjligheter och -behov av bildstödsanvändning.....	53
6. Sammanfattande diskussion.....	59

6.1. Resultatdiskussion.....	59
6.1.1. Hur förskollärare använder bildstöd	59
6.1.2. Möjligheter med bildstöd.....	61
6.1.3. Utmaningar med bildstöd	63
6.1.4. Förskollärares tankar kring utvecklingsmöjligheter och -behov av bildstödsanvändning..	64
6.2. Metoddiskussion.....	65
6.3. Förslag till fortsatt forskning.....	67
Litteraturförteckning.....	69
Bilaga 1	71
Bilaga 2.....	72
Bilaga 3.....	73
Bilaga 4.....	74

1. Inledning

1.1. Bakgrund och val av ämne

I det inledande kapitlet presenteras bakgrund för valet av tema för avhandlingen. Därefter följer en presentation av studiens syfte och forskningsfrågor. Vidare definieras begreppet bildstöd som ligger som grund för hela avhandlingen, samt andra centrala begrepp som ingår i avhandlingen. Slutligen presenteras avhandlingens disposition.

Vi lever i en föränderlig tid då även förskoleundervisningen utvecklas i snabb takt. Omständigheterna blir nya att förhålla sig till och beakta i förskoleundervisningen. Enligt Lindö (2009) är en av förskolans möjligheter och utmaningar att förbereda barnen på att möta och hantera ett ständigt förändrat samhälle och verklighet. Det ställs allt högre krav på att förskolan ska vara inkluderande och främja alla barns utveckling och lärande, och stöd för barnets utveckling och lärande ska ges utifrån principen om inkludering. Förskolan behöver därför använda sig av många verktyg för att ge alla barn möjligheter att lyckas.

Förskolans centrala uppdrag är att främja barnens förutsättningar att växa, utvecklas och lära sig, och undervisningen ska utgå ifrån barnet. Undervisningen ska också utgå från principen om inkludering och barnen ska ges tillräckligt med stöd genast ett behov uppstår. Vidare beskrivs att barnen ska stödjas på ett lämpligt sätt och barnen har rätt att få bland annat övriga undervisningstjänster och särskilda hjälpmedel som förutsätts för att barnet ska kunna delta i undervisningen. (Utbildningsstyrelsen, 2014.) Vilka dessa särskilda hjälpmedel kan vara beskrivs inte närmare i förskoleundervisningens läroplan, men hjälpmedel som allt oftare används i förskolan är olika typer av visuella stöd. Bildstöd är ett av dessa visuella stöd som numera lyfts fram som ett mångsidigt pedagogiskt verktyg. Bildstöd används allt mer som en generell insats i förskoleundervisningen för att uppfylla intentionerna om tillgänglig undervisning för alla barn.

Bildstöd har på senare tid fått gå under den allmänna devisen ”nödvändigt för några, bra för många – inte skadligt för någon”. I tidigare forskning kring bildstödsanvändning har inriktningen nästan uteslutande varit på bildstöd som ett habiliterande och specialpedagogiskt redskap för barn i behov av särskilt stöd. Jag har själv lagt märke till att förskollärare jag arbetet tillsammans med ofta använder bildstöd med många fler barn än de som är i behov av det för att kunna kommunicera eller har behov av särskilt stöd. Lutz (2013) menar att det är

vanligt att bildstöd främst används i ett specialpedagogiskt syfte, men säger samtidigt att synen på implementeringen av bildstöd borde vidgas från att enbart motiveras som en specialpedagogisk insats till att användas för ett mer allmänpedagogiskt ändamål. Lutz motiverar detta med att alla barn på ett eller annat sätt kan dra nytta av bildstöd.

I takt med att världen globaliseras blir också Finland allt mer mångkulturellt och det blir också vanligare med flerspråkighet. I Finland är tvåspråkighet mellan de två nationalspråken vanligt, men antalet utländska och flerspråkiga barn i förskolan ökar också över hela landet. (Pihlaja & Viitala, 2019).

Förskolan ska ta vara på barnens alla språk, kunskaper och behov och möta dem där de är. Språket är människans främsta verktyg för att kommunicera. Genom språket kan människan ta del av sin omgivning men också dela med sig av sitt inre och sina tankar. Lindö (2009) menar att också bilder är ett språk. Hon beskriver bildspråket som det synliga språket, ett viktigt uttrycksmedel för både små och stora barn. Vidare beskriver hon vikten av att ta vara på alla språk i barnens utveckling. Wetterholm (1996) talar också om bildspråket, och beskriver bilden som ett hjälpmedel för att tolka och beskriva sin förståelse av omgivningen och verkligheten.

Temat för denna avhandling är att undersöka förskollärares användning samt tankar kring användningen av bildstöd i förskoleundervisningen. Användning av bildstöd är inget nytt fenomen utan har länge använts som specialpedagogisk stödinsats. Genom mina möten med förskoleundervisning både under studietiden och i yrkesrollen som förskollärare och speciallärare inom småbarnspedagogik har jag lagt märke till att bildstöd är mycket vanligt förekommande och används till många barn. Bildstödet finns i olika format och är ofta ett återkommande inslag i förskolan. Jag har uppmärksammat att personalen använder sig av bildstöd på olika sätt, riktat till både enskilda individer, mindre grupper av barn men också till hela förskolegruppen samtidigt. Ibland används bilder som stöd vid kommunikation tillsammans med enskilda barn, då kan det vara frågan om bildkartor eller individuellt anpassade bilder för särskilda situationer. Många gånger används bildstöd också för struktur och för att tydliggöra något. Det är då ofta frågan om bildscheman över exempelvis dagordningen. Dessa iakttagelser har gjort att ett intresse för fenomenet har väckts hos mig.

Inledningsvis vill jag också belysa vad jag menar med begreppet bildstöd, men jag kommer lite senare i kapitlet presentera en noggrannare begreppsdefinition för de olika begreppen inom området. I förskolan finns en riklig mängd bilder i olika former däribland barnens teckningar, bilder i böcker, skyltar och planscher. Det bildstöd jag syftar på i avhandlingen är inte stöd i form av alla dessa bilder som på många sätt också stöder barnen i

deras lärande och utveckling. Med bildstöd syftar jag på specifika bilder som förskolläraren medvetet använder för att stödja barnen på olika sätt och i olika situationer. Olika typer av bildstöd tas senare upp i texten men för att förtydliga innebörden av begreppet kan man sammanfattat säga att bildstöd är ett material som består av en eller flera uppsättningar bilder som används i ett specifikt syfte.

Jag vill förutom att synliggöra hur förskollärarna använder bildstödet också undersöka till vilka barn det riktas och i vilket syfte det används. Utifrån användningen ville jag också ta reda på vilka möjligheter och utmaningar som finns när det gäller bildstöd. Slutligen ville jag utifrån de möjligheter och utmaningar som identifierats ta reda på förskollärarnas tankar kring utvecklingsmöjligheter- och behov för att utröna om det finns behov och möjligheter som behöver ses över, åtgärdas eller utvecklas både inom mitt eget arbete som speciallärare i förskolan men också generellt för förskoleundervisning. För att få svar på forskningsfrågorna har jag därför valt att göra en kvalitativ studie med både observation och intervju som datainsamlingsmetod. Jag beskriver valet av metod närmare senare i avhandlingen.

Jag påbörjade mitt arbete med avhandlingen och genomförde också undersökningen mitt under Covid-19-pandemin, vilket begränsade möjligheterna till att göra en större undersökning med observationer eftersom många kommuner inte alls lät utomstående komma in i skolans och daghemmens utrymmen för att förhindra smittspridning. Det var ändå möjligt för mig att göra observationer i en kommun i Österbotten som också var min arbetsplats under tiden för pandemin och på så vis föll valet på att genomföra studien i form av en fallstudie i denna kommun sig naturligt. I kommunen uppmuntras personalen inom småbarnspedagogik och förskola att använda bildstöd i sin verksamhet. Småbarnspedagogiken, av vilken förskolan är en del, har utarbetat en särskild handlingsplan för språkutveckling. I handlingsplanen för språkutveckling lyfts bildstöd fram som en metod för att arbeta språkutvecklande. Personalen ska arbeta för att ta vara på barnens alla språk.

Avhandlingen bidrar till forskningsfältet genom att belysa förskollärares perspektiv på hur bildstödsanvändning i undervisning kan se ut i praktiken. För att kunna utveckla bildstödsanvändningen i förskolan behöver lärarnas synvinkel också få ta utrymme i de diskussioner som förs. Den indirekta målgruppen som gynnas av denna forskning är barnen, vilket också syns i hur forskningsfrågorna är formulerade. All kunskap som kan bidra till att förskollärare kan forma och differentiera sin undervisning efter barnens behov, gör att barnens lärande gynnas. I denna studie eftersträvas att identifiera utvecklingsmöjligheter för bildstödsanvändningen.

1.2. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna studie är att undersöka förskollärares användning av bildstöd i förskoleundervisningen som stöd för barnens utveckling och lärande på olika sätt. Det övergripande syftet med studien är att synliggöra hur förskollärare arbetar med bildstöd i verksamheten, samt vad det utgår från deras upplevelser och erfarenheter finns för möjligheter och utmaningar med bildstöd. Syftet är också att utifrån de möjligheter och utmaningar som identifieras också undersöka förskollärarnas tankar kring utvecklingsmöjligheter och -behov gällande bildstödsanvändningen i förskolan. Utgående från syftet har följande fyra forskningsfrågor utarbetats:

1. Hur använder förskollärare bildstöd i verksamheten?
2. Vilka möjligheter finns det enligt förskollärare med bildstöd?
3. Vilka utmaningar finns det enligt förskollärare med bildstöd?
4. Vilka tankar har förskollärare om utveckling av bildstödsanvändning?

1.3. Begreppsdefinition

Det finns ett flertal olika begrepp som används när man talar om eller för att beskriva användningen av bilder som stöd i undervisning i förskolan. För att förtydliga vilka begrepp som används inom detta område och i vilket syfte de används ingår en sammanställning med definitioner av centrala begrepp. Jag som forskare redogör för vilket begrepp som används i avhandlingen och med vilken betydelse.

Ett av de två centrala begrepp som förekommer i denna avhandling är *förskola*. Eftersom jag också använder mig av litteratur från Sverige där begreppet används i en annan bemärkelse än i Finland vill jag förtydliga att jag med begreppet *förskola* i avhandlingen konsekvent kommer att syfta till den finländska innebörden av ordet. Utbildningsstyrelsen (2022) beskriver förskoleundervisningen som avgiftsfri undervisning som barnen deltar i året innan läroplikten börjar.

I Sverige används begreppet *förskola* för det som vi i Finland kallar småbarnspedagogik, samt begreppet *förskoleklass* för det vi i Finland kallar *förskola*.

Det andra centrala begreppet i denna avhandling är *bildstöd*. Bildstöd är ett begrepp som inte är entydigt definierat. Det är ett verktyg som kan användas för olika syften i olika sammanhang. Bildstöd är ett visuellt stöd i form av bilder. Det förekommer en mängd bilder i förskolan och många av dem kan stödja eleverna på olika sätt. Med begreppet bildstöd avses specifika bilder som används i stödjande syfte. Bilderna är ofta illustrerade. De är antingen svartvita eller i färg. Ibland förekommer fotografier. Bildstöd är ofta bilder på konkreta föremål som till exempel: vantar, bok och leksak eller verb: leka, äta och klä på sig. Det finns även abstrakta ord i form av symboler och även känslor, till exempel: stopp, tyst, ge mig den, ledsen. Det som skiljer bildstöd från en annan bild är att bildstödet ska fungera som motsvarigheten till det man vill kommunicera, förmedla, beskriva, uppmärksamma eller förtydliga. Bildstödet kan också vara en form av hjälp för att förstå det som sägs och för att kunna uttrycka sig så att andra förstår, istället för verbal kommunikation eller som kompletterande kommunikation. Det kan också vara frågan om att förstärka sitt budskap, tydliggöra något eller för att strukturera upp dagen eller aktiviteter (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reuterswärd, 2019). Bildstödet kan alltså ha flera syften och fungera som stöd till olika personer på olika sätt, men det är alltid frågan om specifika bilder som används i ett syfte.

Enligt Wetterholm (1996) synliggör bilderna tanken och gör det abstrakta mer lättförståeligt och konkret. Särskilt för barn som ännu inte utvecklat förmågan att skapa inre bilder kan visuella och konkreta bilder göra många saker och situationer mer lättförståeliga.

Bildstöd kan också beskrivas med andra begrepp parallellt, exempelvis visuellt stöd, AKK (alternativ och kompletterande kommunikation), GKK (grafisk kompletterande kommunikation) och kommunikationsstöd. För att göra tydlighet i studien använder jag således konsekvent begreppet bildstöd och avser då alla de bildstöd som omfattas av definitionen ovan.

1.4. Avhandlingens disposition

Denna avhandling är indelad i sex huvudkapitel, vilka alla har underrubriker. I det inledande kapitlet, *Inledning*, presenteras bakgrunden till studien, val av tema, syfte och forskningsfrågor, begreppsdefinition samt avhandlingens disposition. I det andra kapitlet, *Förskolans uppdrag – en förskola för alla barn*, presenteras förskolans uppdrag kopplat till styrdokumentet. Jag lyfter särskilt fram principen om inkludering av alla barn i förskolan, och att verksamhetskulturen ska vara utformad så att den stöder alla barn och gruppen som

helhet. I kapitel 3, *Bildstöd*, presenterar jag tidigare forskning kring bildstöd, samt utgångspunkter och teoretisk inramning. I det fjärde kapitlet, *Metod och genomförande*, presenteras syfte och forskningsfrågor, forskningsansats samt observation och intervju som datainsamlingsmetoder. I detta kapitel presenteras också val av informanter och undersökningens genomförande, databearbetning och analysmetod. Dessutom presenteras också avhandlingens reliabilitet, validitet och etik i detta kapitel. Slutligen diskuterar jag min förförståelse av området. Därefter följer det femte kapitlet, *Resultatredovisning*, där resultaten av de fyra forskningsfrågorna presenteras. I resultaten ingår också en fördjupning med exempel. Avhandlingen avrundas med kapitel 6, *Sammanfattande diskussion*. I detta kapitel diskuteras resultaten och metodvalen i studien i förhållande till tidigare forskning och den teoretiska inramningen. Avslutningsvis ges förslag på fortsatt forskning inom området.

2. Förskolans uppdrag – en förskola för alla barn

Varje barn har rätt att bli utmanad att använda sin fulla potential, vilket enligt Lindö (2009) innebär att förskolan i sitt möte med barnen alltid ska utgå ifrån vad de kan, vad de vet och vad de är nyfikna på och därifrån guida dem vidare. Enligt förskolans styrdokument, *Grunderna för förskoleundervisningens läroplan* (Utbildningsstyrelsen, 2014), är förskolans centrala uppdrag att främja barnens förutsättningar att växa, utvecklas och lära sig och undervisningen ska utgå ifrån både barnets och gruppens behov. Förskolan ska lägga grund för barnets livslånga lärande. I förskolan bör barnen få möjlighet att utveckla alla de färdigheter de kommer att behöva och ha glädje av genom livet. Alla barn ska ges trygghet men också genom lek stimuleras att utveckla språk, kommunikation och samspel med andra.

Alla barn är unika individer och utvecklas också i olika takt. Så ska det naturligtvis få vara, men för att lyckas med en kvalitativ förskoleundervisning som utgår ifrån barnens förutsättningar är det en nödvändighet att känna till vad ett barn i förskoleåldern kan förväntas klara av. Ett barn i förskolan brukar enligt Fleischer och From (2019) klara av uppgifter och instruktioner som består av två eller tre steg. De menar att barnet kan klara enklare sysslor själv men att de fortfarande behöver påminnas om att utföra dem. De flesta barn brukar också kunna koncentrera sig på skolarbete eller dylika uppgifter i ungefär 20 minuter i taget. Man kan också förvänta sig att förskolebarnet kan klara av att styra sitt beteende så pass mycket att de i stort kan följa de allmänna regler som finns i vardagen.

Utbildningsstyrelsen (2014) menar att undervisningen också ska utgå från principen om inkludering. Inkludering är ett omfattande begrepp som gäller alla barn. Inkludering ska ses som en princip, en värdering och ett sätt att tänka som berör anordnandet av förskoleundervisningen som helhet. Med inkludering menas att varje barn har rätt att delta i all verksamhet och att verksamheten anpassas efter barnets behov. Förskolans personal behöver därför kontinuerligt anpassa lärmiljön efter barnens och gruppens behov. Sundqvist (2012) hävdar att en aspekt som framkommer tydligt i och med principen om inkludering är ett ökat samarbete mellan vuxna kring barnen och behovet av en förändrad speciallärarroll. Förskoleundervisningen ska utöver inkluderingsprincipen också stödja kulturell mångfald, och vidare beskriver förskolans läroplan (Utbildningsstyrelsen, 2014) också att verksamhetskulturen i förskolan ska främja allas lärande och att den ska stödja barns förmåga att kommunicera och fungera i kamratgruppen.

Kontinuitet gällande barnens växande och lärande betonas och ska särskilt beaktas vid stadiövergångar. Det är därför viktigt att småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen som ingår i den och den grundläggande utbildningen bildar en helhet som lägger grund för det livslånga lärandet. Barnens individuella lärtig ska förlöpa smidigt mellan de olika stadierna utgående från varje enskilt barns behov. Det är också av vikt att undervisnings- och stödmotoderna är enhetliga. Barnens olika behov av stöd ska beaktas i förskoleundervisningen och tillräckligt stöd ska ges genast när behov uppstår. (Utbildningsstyrelsen, Grunderna för förskoleundervisningens läroplan, 2014).

2.1. Förskolans mål för undervisningen och arbetsätt

Förskolans verksamhet och lärmiljö ska främja och stödja barnens växande, lärande och kommunikation. Med lärmiljö avses samtliga lokaler, platser, grupper och redskap som används. Barnen ska uppmuntras att uttrycka sig mångsidigt och i förskolan ska man ta vara på barnens alla sätt att uttrycka sig på. Den språkliga och kulturella mångfalden i förskolan ska uppmärksammas och respekteras samt stödjask. För barnen är språket både ett föremål och ett verktyg för lärandet, och i förskoleåldern blir språket allt mer ett verktyg också för tänkande och kommunikation som barnen använder för att strukturera sin vardag. (Utbildningsstyrelsen, 2014).

Enligt Utbildningsstyrelsen (2018, s. 42–43) är småbarnspedagogikens uppdrag att stödja barns utveckling i de språkliga färdigheterna samt barns språkliga kunskap och identitet. Utbildningsstyrelsen menar även att det är flera olika delområden inom den mångsidiga kompetensen som språkutvecklingen har ett samband med. Två av dessa delområden är den kommunikativa och den kulturella kompetensen. När de språkliga färdigheterna hos barnen utvecklas fås nya möjligheter att delta och påverka sin omgivning samt tillfälle att vara aktiva aktörer. Utbildningsstyrelsen (2018) framhåller också att barnet med hjälp av den språkliga uttrycksförmågan kan hantera olika omständigheter, uttrycka sig själv och erhålla information samt kommunicera med andra. Det är viktigt att ta i beaktande att jämnåriga barn kan vara i olika skeden i språkutvecklingen. Det är nödvändigt för barn och deras utveckling av kommunikationsfärdigheterna att barnen känner sig hörda och bemötta. Personalen behöver vara lyhörd och även reagera på den non-verbala kommunikationen. Kommunikationsfärdigheternas utveckling kan stödjask genom uppmuntran till kommunikation med andra barn och personalen.

Utbildningsstyrelsen (2018, s. 44) påpekar att personal inom småbarnspedagogiken inte endast ska använda sig av det muntliga språket utan att även ”visuella, auditiva och audiovisuella meddelanden och texter” ska användas. För att tydliggöra detta beskrivs också att barnets språkförståelse vid behov ska stödjas med hjälp av bilder, föremål och tecken. Det här ska i enlighet med lagen beaktas vid stadiövergångar, och barn som tidigare dragit nytta av bildstöd ska fortsättningsvis stödjas med hjälp av det.

2.2. Stöd för barnets växande och lärande

Alla barn som deltar i förskoleundervisningen har rätt till stöd för växande och lärande enligt lagen om grundläggande utbildning. Stödet ska utgå från det enskilda barnets behov. Stödet innebär både lösningar som berör hela gruppen och lärmiljöerna samt lösningar som möter det enskilda barnets individuella behov. (Utbildningsstyrelsen, 2014.)

Barnet kan ha specifika behov vid inläring och kan också behöva särskilda hjälpmedel, vilket exempelvis kan vara olika former av visuella hjälpmedel eller symbolsystem (Utbildningsstyrelsen, 2014). Ett symbolsystem kan vara Widgit eller Pictogram, som är olika former av bildstöd.

Utbildningsstyrelsen (2014) betonar kontinuitet gällande barnens växande och lärande. Det är viktigt att småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen som ingår i den, och den grundläggande utbildningen bildar en helhet som lägger grund för ett livslångt lärande. Det betonas också att undervisnings- och stödmotoderna ska vara enhetliga. Kontinuitet betonas eftersom det bidrar till att stärka barnets välbefinnande och lärande, och information om tidigare stödåtgärder som barnet fått innan förskolan ska utnyttjas i förskoleundervisningen. När behovet av stöd ska bedömas behöver man först granska de befintliga arbetssätten, undervisningsarrangemangen samt lärmiljöerna och hur de lämpar sig för barnet. Utifrån det försöker man genom att anpassa eller justera dem hitta bättre lösningar för barnet. (Utbildningsstyrelsen, 2014.)

Enligt Utbildningsstyrelsen (2018, s. 44) ska barnets språkförståelse vid behov stödjas med hjälp av bilder, föremål och tecken. Enligt Fleischer och From (2019) kan bilder vara till stöd också i flera andra sammanhang. Bilder, fotografier och videofilmer hjälpa barnen att hålla kvar det flyktiga i sociala situationer, de kan också stötta minnet och hjälpa barnen att planera för att uppnå målsättningar. Bilder kan fungera som stöd eller hjälpmedel för att stötta

upp flera bristande eller ännu outvecklade förmågor hos barn så att de stöttar barnets växande och lärande.

Visionen om en inkluderande skola innebär enligt Sundqvist (2012) också ett ökat behov av mångprofessionellt samarbete. En möjlig samarbetsform är enligt henne att specialläraren fungerar som handledare till andra lärare som behöver stöd i mötet med heterogena elevgrupper. Specialläraren är en viktig part i den inkluderande skolan, och en samarbetspartner till förskolläraren både i det specialpedagogiska avseendet men också för att upprätthålla en god inkluderande förskolemiljö generellt.

3. Bildstöd

Det finns ingen entydig definition av begreppet bildstöd, utan det är ett verktyg i form av bilder som kan användas för olika syften, i olika sammanhang. Ren språkligt kan alla bilder som används för att förstå omgivningen anses vara bildstöd. Dit kan då också räknas bilder i en bok som används för att sätta texten eller berättelsen i sitt sammanhang, men också bilder i miljön som tydliggör exempelvis ett användningsområde eller en process. Med begreppet bildstöd kan man också avse specifika bilder som används i ett stödjande syfte.

Bildstöd som används i ett stödjande syfte implementeras liksom många andra stödmedel vanligtvis i förskolan utifrån ett specialpedagogiskt syfte, där det används som en specifik åtgärd för enskilda individer. Lutz (2013) menar att synen på implementeringen av bildstöd bör vidgas från att motiveras som en specialpedagogisk insats till att användas i ett mer allmänt pedagogiskt syfte. Detta eftersom alla barn på ett eller annat sätt kan dra nytta av ett sådant stöd, och deras vardag i förskolan därmed kan underlättas. Bildstöd kan fungera som stöd i flera olika syften, vilka jag kommer att beskriva närmare i detta kapitel.

Enligt Utbildningsstyrelsen (2014) ska verksamhetskulturen i förskolan främja alla barns lärande och den ska stödja barnens förmåga att kommunicera och fungera i kamratgruppen. I verksamhetskulturen i förskolan är det viktigt att alla barn ges möjlighet att agera, utvecklas och lära sig som en unik individ och som medlem i grupp. Verksamheten ska utgå från principen om inkludering.

Visuellt stöd

Visuellt stöd är ett samlingsbegrepp för många olika typer av visuellt stöd. Det kan vara olika typer av bildstöd, ritprat och sociala berättelser men det behöver inte nödvändigtvis vara bilder utan kan också inbegripa tecken, stödtecken, gester, film eller video, experiment eller laborationer som synligt visar sådant som är svårt att förstå i ord. Det kan också vara symboler på skyltar och olika former av visuella stödstrukturer. För personer som läser kan det också vara frågan om en tydlig och luftig layout med rubriker och underrubriker eller tillhörande kortfattade anteckningar eftersom också skriftspråket är mindre flyktigt än talat språk. (Hallin, 2019.)

Enligt Hallin (2019) är visuellt stöd ett viktigt redskap för alla som har brister i språkförståelse, arbetsminne, språkinlärningsförmåga och koncentrationsförmåga, och är samtidigt något som hjälper alla barn att både förstå och minnas bättre. Visuellt stöd ger tid

för språklig bearbetning, möjlighet till egen repetition och stöttar arbetsminne. Visuellt stöd hjälper också barnen att konkret se vad som menas och samtidigt kan de få en djupare förståelse för innehållet i kommunikationen eller sociala koder.

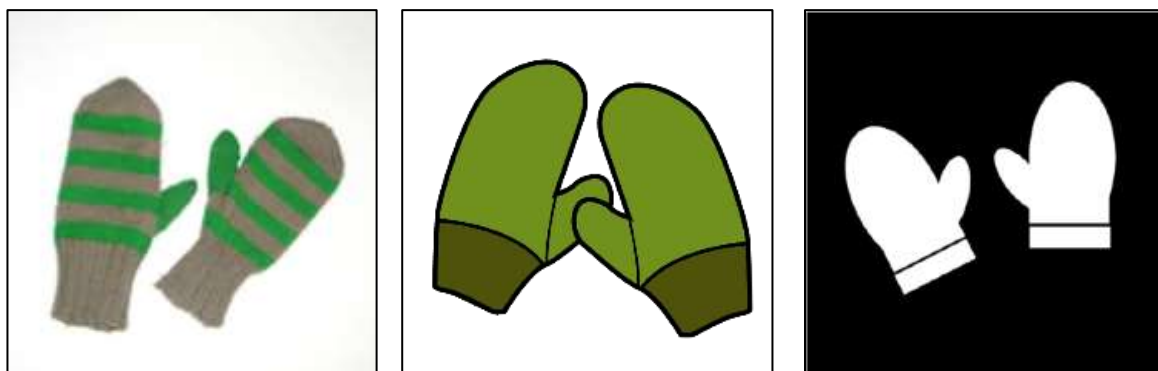
Hurdana bilder

Eftersom bildstöd inte har en klar definition kan det råda viss oklarhet kring hurdana bilder som kan användas som bildstöd. Det finns flera olika typer av bilder som alla används och är vedertagna.

Hallin (2019) beskriver att fotografier eller tecknade bilder kan fungera som inspiration för att komma igång med en uppgift, de kan stötta inlärningen av nya begrepp och de kan också stötta förståelsen av språkligt innehåll genom att visa sådant som är svårt att beskriva i ord. Hallin menar även att ritprat och sociala berättelser också är en form utan bildstöd som förklarar och visualiserar händelser.

Papunet, en webbplats för tillgänglig kommunikation från Kehitysvammaliitto, används ofta för att skapa bildstöd. Det är en allmänt brukad källa till bildstöd som används. På deras webbplats finns en bildbank och ett bildverktyg där användaren kostnadsfritt kan skapa egna bildstöd. I bildbanken finns bilder från flertalet olika symbolsystem, och användare kan också själv ladda upp egna bilder.

Enligt Papunet (u.å.) behöver alla bilder man använder i kommunikationssyfte inte nödvändigtvis vara likadana eller från samma bildbank eller bildsystem ifall det inte är särskilt motiverat. Det kan också vara så att olika typer av bilder stöder personen bättre, bland annat genom att de ger en större förståelse för innebörden genom att visa på variation. Det betydande i sammanhanget är att personen känner igen bilden och förstår vad man kan uttrycka med just den här bilden.

Figur 1. Ett fotografi, en ritad bildsymbol och en pictobild med samma motiv: vantar. Papunet.

Symbolsystem

Det finns ett antal symbolsystem som används för kommunikation. Till de vanligaste hör Bliss, Widgitsymboler, Picture Communication Symbols (PCS) och Pictogram. Ett symbolsystem är sammansatta symboler och har ofta regler eller tydlig struktur för användningen. Dessa är mer avancerade former utav bildstöd och kan användas när verbal kommunikation inte alls eller i mycket liten mån är möjligt. Symbolsystemen är avancerade och kräver tid att lära sig men ger användaren större möjligheter till mer avancerad kommunikation med hjälp av bilder. De kan till och med ersätta talat och skrivet språk, men också fungera som komplement. (Specialpedagogiska skolmyndigheten, hämtad 23 juni 2022.)

Bilder och inre föreställning, exekutiv förmåga samt minne

Många aktiviteter i förskolan ställer krav på barnen och deras förmågor. En del barn har inte så lätt för att föreställa sig en aktivitet eller ett händelseförlopp. De kan också ha svårt att i stunden eller i förväg kunna räkna ut vilka konsekvenser ett val eller en handling kan leda till. Exekutiva funktioner beskriver de funktioner som gör att människan kan planera, strukturera och styra sitt beteende. Exekutiva färdigheter är väsentliga för många delar av människans dagliga liv, inte minst för att hantera utmaningar och kunna uppnå målsättningar från sig själva eller omgivningen. Med hjälp av de exekutiva funktionerna kan vi välja vilka uppgifter vi prioriterar. Vi kan också planera hur vi använder vår tid och bedöma hur uppgiften ska utföras samt styra vår uppmärksamhet till det som är väsentligt. Enligt Fleischer och From (2019) finns det många sammanhang och situationer som kan anses vara flyktiga och svåra att få grepp om i vår vardag, inte minst sociala situationer och språk. De hävdar dock att det flyktiga kan hållas kvar genom stöttning med hjälp av visuella hjälpmedel, till exempel bilder.

I förskolan används ofta mycket verbal information. Verbal information belastar förmågan att uppfatta, sortera, minnas, förstå och tolka det som sägs, och förutsätter också en god föreställningsförmåga. För många barn går det bra att uppfatta strukturer, göra sig inre bilder av det som sägs samt att generalisera utifrån tidigare erfarenheter men för en del barn är det här svårare. Den information och de instruktioner som skapar tydlighet för de flesta elever räcker inte riktigt till för alla elever. De behöver få se vad som ska göras eller vad som förväntas för att kunna få samma förståelse i sammanhanget. Edfelt m.fl. (2019) lyfter fram att vi både minns bilder bättre och kan rikta uppmärksamheten samt hålla den kvar bättre om bilder används. Samtidigt menar de att barnen behöver få en känsla av begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet i allt de gör och att bilder kan hjälpa de barn som inte kan få

det av enbart verbal information. Den verbala kommunikationen kan anses var flyktig, medan bildspråket som är konkret stannar kvar längre, vilket ger ökade möjligheter att hinna uppfatta, processa och komma tillbaka till informationen. Fleischer och From (2019) menar också att flyktigheten ställer höga krav på arbetsminnet, men också på inlärd färdigheter eftersom man behöver minnas för att kunna bearbeta och komma tillbaka till situationen senare för att det ska ge mening. Om man har svårt att uppfatta, minnas och hinna tolka sina upplevelser får man inte heller erfarenheter som senare ska fungera som vägledning framöver..

Kommunikativ miljö - bildstöd i lärmiljön

Lärmiljöerna är viktiga eftersom välfungerande lärmiljöer ger möjligheter att differentiera barnens arbete, (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.28). Genom att använda visualiseringar i lärmiljön samt i kommunikationen, undervisningen och i förskolans olika aktiviteter underlättar vi för barnen att uppmärksamma, komma ihåg, tolka, bearbeta och förstå. Visualiseringar kan utgöras av olika typer av visuella stöd, till exempel bildstöd. Enligt Fleischer och From (2019) har omgivningen en avgörande roll för utvecklingen av barnets exekutiva funktioner som är viktiga för barnets generella utveckling och inläring.

3.1. Bildstöd och kommunikation

Kommunikation innebär alltid ett samspel mellan människor och är en social process som innebär att dela tankar, känslor och erfarenheter med andra. Kommunikation bygger på gemenskap med omgivningen och ömsesidighet. Fungerande kommunikation är också en förutsättning för lärande. För att kunna delta i undervisningen och få förutsättningar att nå förskolans mål behöver barnet en miljö där omgivningen anpassar kommunikationen efter behoven. Lindö (2009) menar att språket utvecklas ur viljan att uttrycka något som känns angeläget, att kommunicera något med omgivningen. Vi lär oss ständigt nya saker genom alla våra språk; talspråket, kroppsspråket, skriftspråket och inte att glömma bildspråket. Även små barn använder sig av alla sina språk för att söka information, tolka symboler, tolka sin omvärld, analysera, reflektera, förstå samband och växla perspektiv. Lindö (2009) framhåller att det är under de första levnadsåren som grunden till barnets kommunikativa kompetens läggs. Talspråk, kroppsspråk, känslspråk och bildspråk skapar en gemensam kommunikationsbas som utvecklar barnets literacyförmågor. I Grunderna för

förskoleundervisningens läroplan (Utbildningsstyrelsen, 2014) betonas vikten av att stödja barnens förmåga till multiliteracitet. Med multiliteracitet avses förmågan att kunna använda sig av flera olika språk och är i princip ett svar på frågan om vilken sorts läs- och skrivfärdigheter barn och unga behöver i dag och i framtiden.

Heister Trygg (2005) menar att det finns olika redskap för att kommunicera, dessa kan till exempel vara genom foton eller ritade bilder. Barn ska ges möjlighet att använda och uttrycka sig genom olika uttrycksformer och då kan bildstöd fungera som ett redskap för kommunikationen i förskolan.

I fall där kommunikation inte alls eller bara delvis lyckas verbalt eller i skrift kan man använda bilder. Bildkommunikation innebär att man använder bildsymboler som redskap för att uttrycka sig och för att förstå när kommunikation verbalt eller i skrift inte lyckas. Enligt Papunet (2022) förutsätter användningen av bilder som kommunikation att personen förstår både bilden och sambandet mellan vad den förställer. Denna form av kommunikation med hjälp av bilder kallas för alternativ kompletterande kommunikation, AKK.

3.2. Bildstöd och språkutveckling

Språk är människans främsta redskap och används för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, men vi använder också språket när vi uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är viktigt för att kunna förstå och vara en del av ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts. Språk är både objekt för inläring, och också ett medel eller verktyg för inläring. Förutom att vara ett redskap för kommunikation, är språket också ett redskap för tänkande och av denna anledning spelar språkutvecklingen en nyckelroll i ett barns övergripande utveckling. (Pihko m.fl., 2014). Språkutvecklingen är en alldeles naturlig del av barnets utveckling, men det är ändå betydelsefullt att stödja den redan från allra första början, oavsett om familjen är en- eller flerspråkig.

Enligt Malinen (2019) betyder språk inte enbart verbala eller skrivna ord utan kan också vara teckenspråk eller bildkommunikation. Enligt denna tanke kan språket praktiskt taget vara allt som används för att kommunicera. Vid avsaknad av ett gemensamt språk är bilder och stödtecken en viktig undervisningsmetod i de tidiga stadierna av språkutvecklingen. Med hjälp utav exempelvis bilder som stöd kan nya ord och situationer förklaras åt barnet, och barnet kan också själv kommunicera med hjälp av dem.

Wetterholm (1996) beskriver bilden som det synliga språket, och är ett mycket viktigt uttrycksmedel för små och stora barn. Forskare vet idag att barnets språkutveckling i hög grad påverkas av bilder. Precis som orden är bilden ett hjälpmedel att tolka och beskriva sin förståelse av verkligheten.

Avvikande eller försenad språkutveckling

Barnets språk utvecklas i individuell takt men den tidiga interaktionen är viktigt för alla barn. Språkutvecklingen är en livslång process som börjar redan före födseln. Förmågan att ta till sig språk har barnet vid födseln, men det beror på omgivningen hur språket utvecklas. Genom att vara lyhörd för barnets behov under uppväxten och ge stöd då barnet behöver kan språkutvecklingen stärkas. Ett barn med försenad eller avvikande språkutveckling kan ha svårigheter med att förstå talat språk och att göra sig förstådd. De kan däremot ha lättare att förstå bilder eller det visuella. Enligt Malinen (2019) kan bilder och stödtecken vara en viktig undervisningsmetod i de tidiga stadierna av språkutvecklingen. Barn med språkstörning är ofta visuellt starka och gynnas av att erbjudas exempelvis minnesstöd i form av bilder.

Flerspråkighet, nyanlända eller med annan språklig bakgrund

När en människa kan flera språk talar man om flerspråkighet eller ibland tvåspråkighet. Termen flerspråkighet innebär att man talar minst två språk, men ibland flera. Barn kan vara flerspråkiga av olika orsaker. De kan ha ett eller flera hemspråk helt enkelt för att deras föräldrar har varsitt modersmål, men de kan också ha invandrat eller flytt till Finland och därför har andra hemspråk och i förskolan möter de då ett nytt och främmande språk i skolspråket. Finland är ett konstitutionellt tvåspråkigt land med finska och svenska som nationalspråk, därför är tvåspråkighet bland barn i Finland vanligt. En del barn börjar i skolan på det andra nationalspråket än modersmålet och hemspråket, och barnen har inte alltid starka kunskaper i skolspråket även om det är bekant för dem sedan tidigare. I praktiken innebär flerspråkighet att en flerspråkig person använder alla de språk hon har tillgång till som en samlad resurs och språken kan rationellt användas på olika sätt för att uppnå det syfte som situationen kräver. I en språkmedveten undervisning ses flerspråkighet som en resurs. Enligt Lehtonen m.fl. (2018) ligger fördelarna med flerspråkighet framförallt i kommunikationsförmågan.

När skolspråket inte är barnets modersmål kan och bör barnets språkinläring av andraspråket stödjas på flera sätt. Visuella medel, särskilt användningen av bilder för att stödja tal gynnar den som lär sig ett andra språk i språkinläring och stödjer kommunikation. Tillsammans med bildstöd kan man också konkretisera språket på andra sätt. Bildstödet kan användas mångsidigt i andraspråksinläringen. Barnet kan också själv ta initiativ till kommunikation med hjälp av visuella stöd, till exempel en bild. Det är särskilt viktigt att barnet riktar sin uppmärksamhet mot talaren när barnet är i sin början av språkinläringen. Det här kan med fördel ske genom att använda en bild. (Gyekye och Ruponen, 2019.)

Vid avsaknad av ett gemensamt språk är bilder och stödtecken en viktig undervisningsmetod i de tidiga stadierna av språkutvecklingen i barnets andraspråk. Med hjälp utav exempelvis bildstöd kan nya ord och situationer förklaras åt barnet. (Halme & Vataja, 2011.)

Alternativa kommunikationssätt fungerar också som ett medel för att stödja språkutvecklingen för ett invandrabarn, särskilt i de tidiga stadierna av att lära sig ett språk. Enligt Utbildningsstyrelsen (Nytt språk, ny kultur, 2015, s. 27) kan alla former av åskådliggörande, till exempel bilder hjälpa alla elever och inte minst elever med invandrabakgrund. Ju mer relevant kontexten är, desto lättare är det för eleven att förstå även svårare sakinnehåll.

3.3. Bildstöd som tydliggörande pedagogik

Tydliggörande pedagogik har sitt ursprung i TEACCH-programmet (Treatment and Education of Autistic and related Communication Handicapped Children) vilket är ett program för att ge stöd och utveckling till personer med diagnos inom autismspektrumtillstånd. Det utarbetades under 1970-talet vid universitetet i North Carolina, USA. Inom programmet finns flera delar men ett centralt arbetssätt är visuell strukturering. (Mesibov, Shea, & Schopler, 2007). Med tiden har man upptäckt att metoden medför fördelar även för personer utan autismspektrumdiagnoser. Många av de funktionsförmågor som människan använder för att planera, skapa överblick, se orsakssamband samt organisera är inte färdigutvecklade hos yngre barn, och därför kan tydliggörande pedagogik vara en användbar metod i förskolan.

Tydliggörande pedagogik syftar till att göra det som händer kring barnen i vardagen i förskolan begripligt och hanterbart. Man tydliggör genom att använda bildstöd och andra

hjälpmedel, ofta visuella. Genom att hjälpa barnen att göra situationer, händelser och också handlingar begripliga och mer hanterbara blir vardagen samtidigt meningsfullt för barnen. (Edfelt m.fl., 2019). Vidare menar Edfelt m.fl. (2019) att man idag vet att många situationer som är stressande och svårbegripliga för barn kan förebyggas genom att ge barnen svar på så kallade nyckelfrågor. Det är frågor som barn kan ha svårt att ställa men behöver ha svar på för att känna sig trygga och för att skapa en meningsfull vardag. Det handlar om att ge svar på frågor som barnen behöver få svar på, men inte själva alltid ställer.

Den tydliggörande pedagogikens nyckelfrågor är enligt Edfelt m.fl. (2019, s. 62 följande):

- Vad ska jag göra?
- Varför ska jag göra det?
- Var ska jag vara?
- Med vem ska jag vara?
- När ska jag göra det?
- Hur ska jag göra det?
- Hur länge ska jag göra det?
- Hur mycket ska jag göra?
- Vad händer sedan?

Tydliggörande pedagogik är en metod och ett arbetssätt där man synliggör och konkretiserar information, instruktioner och kommunikation. Målet med den tydliggörande pedagogiken är att skapa förutsättningar för barnet att bli delaktig och så självständig som möjligt i olika situationer och aktiviteter. Enligt Edfelt m.fl. (2019) kan bildstöd vara ett mycket effektivt och användbart hjälpmedel för att ge svar på nyckelfrågorna.

4. Metod och genomförande

I kapitlet redogörs för avhandlingens metod och genomförande. Inledningsvis presenteras studiens syfte och forskningsfrågor. Kapitlet innehåller en redogörelse av kvalitativa forskningsmetoder och den kvalitativa hermeneutiska forskningsansatsen som ligger till grund för studien, här presenteras också fallstudie som forskningssätt. Därefter presenteras och motiveras val av datainsamlingsmetoder och informanter, undersökningens genomförande och hur materialet har analyserats och bearbetats. I kapitlet redogörs även för undersökningens tillförlitlighet, trovärdighet och etik. Kapitlet avslutas med en kort redogörelse för min egen förförståelse då denna har betydelse för den hermeneutiska ansatsen.

4.1. Precisering av syfte

Det övergripande syftet med denna studie är att synliggöra hur förskollärare arbetar med bildstöd i verksamheten, samt vad det utgående från deras upplevelser finns för möjligheter och utmaningar med bildstöd. Syftet är också att utifrån de möjligheter och utmaningar som identifieras undersöka förskollärarnas tankar kring utvecklingsmöjligheter gällande bildstödsanvändning i förskolan. Utgående från syftet har följande fyra forskningsfrågor utarbetats:

1. Hur använder förskollärare bildstöd i verksamheten?
2. Vilka möjligheter finns det enligt förskollärare med bildstöd?
3. Vilka utmaningar finns det enligt förskollärare med bildstöd?
4. Vilka tankar har förskollärare om utveckling av bildstödsanvändning?

Enligt Olsson och Sörensen (2021) är det viktigt att forskningsfrågorna för en studie är omsorgsfullt formulerade eftersom problemformuleringen är kärnan i varje forskningsprocess. Med detta som utgångspunkt vid problemformuleringen har fyra forskningsfrågor omsorgsfullt formulerats. Utgående från de fyra ovanstående forskningsfrågor eftersträvar studien att finna resultat som beskriver hur förskollärare använder bildstöd samt deras tankar kring möjligheter och utmaningar med bildstödsanvändning i förskolan. Syftet med studien är att ta reda på hur förskollärare använder bildstöd inte enbart för barn i behov av särskilt stöd

utan för hela barngruppen och ifall de ser möjligheter eller utmaningar med användningen av bildstöd som möjliggör eller försvårar arbetet. Syftet är dessutom att ta reda på vilka tankar förskollärarna har kring utvecklingsmöjligheter utifrån deras erfarenhet och de möjligheter och utmaningar som identifierats i studien.

I forskningsfråga ett vill jag ta reda på hur förskollärare använder bildstöd i verksamheten. Frågor jag söker svar på är till vem bildstödet riktas, vilken typ av bildstöd som används samt i vilket syfte det används. I forskningsfråga två och tre vill jag ta reda på vilka möjligheter och utmaningar förskollärare upplever med bildstödsanvändningen. I den fjärde forskningsfrågan vill jag ta reda på ifall förskollärarna har tankar kring hur bildstödsanvändningen kunde utvecklas utgående från deras erfarenheter samt de möjligheter och utmaningar som identifierats i studien.

Studien kan bidra med kunskap om hur förskollärare använder bildstöd i olika situationer och i olika syften. I studien undersöks vilka typer av bilder som används som bildstöd, åt vem bildstödet riktas samt i vilket syfte förskollärare använder sig av bildstödet. Studien belyser vikten av att använda bildstöd för att gynna alla barn och inte bara de barn som är i behov av särskild stöd. För att förstå förskollärarnas användning av bildstöd tar studien hjälp av de teoretiska perspektiven. Studien använder en kvalitativ metod och genomför en empirisk undersökning genom både intervjuer av förskollärare och observationer av bildstödsanvändningen i förskoleundervisningen.

4.2. Forskningsansats

Forskningsansats är ett begrepp som syftar till att beskriva hur man går tillväga med undersökningen. Det innefattar metod, tillvägagångssätten för att samla in och analysera data och hur man knyter det insamlade materialet till tidigare forskning och teori. Det finns flera forskningsansatser att välja bland beroende på vad man strävar till att undersöka. Enligt Denscombe (2018) är det skillnad mellan kvalitativ och kvantitativ forskningsmetod, och att forsaren därför behöver överväga om en kvalitativ eller kvantitativ forskning ska göras när en studie ska utföras. Tidström och Nyberg (2012) beskriver att valet av forskningsmetod baserar sig på typen av forskningsfrågor som ställs i undersökningen. De menar att en kvalitativ ansats syftar till att försöka förstå fenomen, upplevelser och uppfattningar samt att försöka tyda dem. Syftet med denna avhandling är att synliggöra hur förskollärare använder bildstöd i förskolan, men också att undersöka vad det utgående från deras upplevelser finns

för möjligheter, utmaningar samt utvecklingsmöjligheter med bildstöd. Kvalitativ metod är lämplig när forskaren strävar efter att belysa människors sätt att reagera och deras upplevelser av olika fenomen (Denscombe, 2018; Trost, 2010). I avhandlingen utgår jag från en kvalitativ forskningsansats.

I studien riktar jag in mig på att beskriva, analysera och tolka fenomenet bildstöd i förskolan för att skapa en förståelse för bildstödet betydelse och dess användning i förskolan. Denna studie har en kvalitativ ansats med drag av fenomenologisk hermeneutik i formen av en fallstudie. Den kvalitativa studien är inte ute efter att generalisera utan jag vill genom den här studien få en förståelse för hur förskollärare använder bildstöd men också vad de utgående från deras upplevelser och erfarenheter anser att det finns för möjligheter eller behov av att utveckla bildstödsanvändningen.

Fenomenologisk hermeneutik

Jag har valt en kombination av två ansatser. Som inspiration har både den fenomenologiska och hermeneutiska forskningsansatsen fungerat. Enligt Denscombe (2018) är den fenomenologiska ansatsens syfte att få en förståelse för det upplevda och beskriva personliga erfarenheter. Fenomenologi betonar subjektivitet, tolkning, beskrivning och samverkan. Fenomenologin lämpar sig utmärkt för mindre forskningsprojekt med intervjuer. Starrin och Svensson (2008) menar att fenomenologins perspektiv är att skapa tillförlitlig och ny kunskap av hur människor upplever och förklarar fenomen. Jag valde att inspireras av fenomenologi som forskningsansats i denna studie eftersom informanterna är delaktiga i det fenomen som vi undersöker och jag vill få deras perspektiv på bildstödsanvändning.

Hermeneutik betyder tolkningslära, och den hermeneutiska traditionen syftar till att tolka, förstå och förmedla. Man menar att en människa under sitt liv samlar på sig erfarenheter och samtidigt skaffar sig fördomar som denne sedan alltid bär med sig. (Westlund, 2009.) Lite senare i texten har jag därför valt att också presentera min egen förförståelse av det undersökta temat.

Lindseth & Norberg (2004) beskriver fenomenologisk hermeneutik som en kombination av informantens livsvärld och dennes levda erfarenheter. Olsson och Sörensen (2021) menar att intresset riktas mot den levda erfarenheten med det undersökta fenomenet i fokus, inte den existentiella situationen hos informanterna. Fenomenologisk hermeneutik lämpar sig som forskningsansats eftersom forskningen syftar till att undersöka förskollärarnas erfarenheter av bildstödsanvändning med bildstödet i fokus. Det är frågan om en kombination av

beskrivande- och tolkande fenomenologi där informanternas erfarenheter och upplevelser är centrala.

Jag är intresserad av att belysa både hur förskollärarna använder bildstöd, men vill också få reda på deras tankar kring användningen och därför har jag valt en kombination av fenomenologisk och hermeneutisk ansats. Eftersom jag som forskare vill studera förskollärares upplevelser är fenomenologi en relevant forskningsansats.

Fallstudie

Fallstudier har flera olika definitioner men beskrivs oftast som ett sätt att forska och att det därför inte ska förväxlas med att vara en forskningsmetod eller en ansats. Fallstudier innebär således en studie av ett eller flera specifika fall eller en studie som undersöker aktuella fenomen (Denscombe, 2014; Yin, 2007). Det är avgörande att fallet har en utmärkande identitet som möjliggör att studeras i isolering från sitt sammanhang. Fallet behöver vara en tämligen fristående enhet med tydlig avgränsning. (Denscombe 2014). I denna studie har jag valt att studera en kommun i Österbotten som passar in på följande faktorer: tvåspråkig, mångkulturell samt ha en språkplan där bildstöd rekommenderas.

Fallstudier möjliggör en djupdykning inom ämnet och i detalj en undersökning av företeelser som annars kanske inte hade kommit upp till ytan. I fallstudier ligger intresset i vad som försiggår i miljön men också i förklaringar till varför dessa händelser inträffar. (Denscombe 2014). Jag önskar få svar på hur bildstödsanvändningen i förskolan kunde utvecklas i den kommun som undersökts, och därför lämpar sig fallstudie väl då det ger en möjlighet att använda resultaten för att utveckla det undersökta fenomenet bildstöd i förskolan.

4.3. Val av datainsamlingsmetod

Syftet med min avhandling är att få kunskap om hur förskollärare använder bildstöd i förskolan och att få förståelse för förskollärares tankar om bildstödanvändningens möjlighet, utmaningar och utvecklingsmöjligheter. Denscombe (2018) lyfter fram punkter som avgör valet av metod till en studie; gränsdragning mellan kvalitativ metod och kvantitativ metod är inte alltid enkel, valet av metod behöver inte utesluta kombinerade metoder, vilka svaga respektive starka sidor metoden har samt vilken forskningsstrategi som forskningsmetoderna

är förknippade med. Vidare menar Denscombe ändå att forskare inom pedagogik vanligtvis gör skillnad mellan kvalitativ och kvantitativ forskningsmetod.

Utgående från undersökningens syfte, forskningsfrågor och forskningsansats valde jag att använda mig av kvalitativ metod för att samla in data. Jag valde att använda datatriangulering, med både observation och intervju som datainsamlingsmetoder. I datatriangulering kombinerar man olika datainsamlingsmetoder i samma undersökning. Inom datatriangulering kan man kombinera metoder vilket ger ett bredare dataunderlag och en säkrare grund för tolkningen då de mäter olika saker till tolkandet av samma fenomen, men det kan också vara frågan om

Enligt Olsson och Sörensen (2021) är syftet med intervjuer att nå kunskap om undersökningspersonens värld. Genom att intervjua förskollärare kan jag få ta del av förskollärares upplevelser och tankar kring bildstödsanvändning. Olsson och Sörensen (2021) menar att till skillnad från intervju kan man genom observation iaktta och förstå företeelser i deras naturliga kontext. Genom att göra observationer i förskolorna kan jag få förståelse och inblick i hur bildstödet används i sin naturliga kontext. De båda metoderna kompletterar således varandra i att nå svar på samtliga forskningsfrågor. Eftersom studien genomförs som en fallstudie och antalet informanter bara är tre till antalet ansåg jag att det också därför var av vikt för undersökningen med mer data än vad de båda datainsamlingsmetoderna hade gett enskilt. Jag redogör vidare för de båda datainsamlingsmetoderna skilt.

Jag kommer att samla in material med både observation och intervju som metoder. Intervjuerna kommer att vara semistrukturerade och informanter väljs genom strategiskt urval. Eftersom studien är en fallstudie är det naturligt att informanterna väljs utgående från variabler som faller innanför ramarna för studiens målsättning, i detta fall förskollärare i en österbottnisk kommun.

4.3.1. Observation som datainsamlingsmetod

Observationer kan vara både kvalitativa och kvantitativa och vara antingen strukturerade eller ostrukturerade. Observationerna kan genomföras direkt, indirekt eller genom deltagande. Olsson och Sörensen (2021) menar att till skillnad från intervjuer kan forskaren genom direkt observation iaktta och förstå företeelser i deras naturliga kontext, och forskaren får information genom ett inifrånperspektiv. Vid direkt observation är det möjligt att ta reda på hur men inte med säkerhet veta varför en individ gör på ett visst sätt i en viss situation. De menar att det i en del situationer kan vara svårt att få information genom exempelvis intervju

och då kan observationer vara värdefulla. I en ostrukturerad observation försöker forskaren hämta så mycket information som möjligt kring ett visst problemområde medan forskaren i en strukturerad observation behöver ha ett väl preciserat problem och i förväg utarbetat ett antal kategorier som täcker in undersökningsvariablerna i ett kategorischema. Oavsett om observationen är strukturerad eller ostrukturerad är det viktigt att forskaren registrerar data noggrant och systematiskt i ett observationsschema.

Enligt Olsson och Sörensen (2021) finns det några generella principer som är viktiga att komma ihåg vid användning av observation som datainsamlingsmetod. Dessa principer är bland annat forskaren måste ställa upp ett antal kategorier som täcker forskningsproblemet, kategorierna som observeras måste vara noggrant definierade och de måste vara sådana att det bara är möjligt att registrera ett beteende i taget. För att minska subjektiviteten hos observatören ska det endast gå att registrera ett beteende i gången, utan graderingar. Antalet kategorier bör inte vara fler än 20 då ett större antal gör registreringen otymplig och det finns risk för felregistreringar. Slutligen måste observationsschemat vara utformat så att det är lätt för observatören att göra registreringar.

Eftersom jag valt att genomföra en kvalitativ studie lämpar sig direkt observation där man observerar sådant som utspelar sig framför och omkring oss. För att få datamaterial som täcker det undersökta temat utgår jag från ett observationsschema med färdiga kategorier, således användes strukturerad observation.

4.3.2. Intervju som datainsamlingsmetod

Intervjuer kan vara antingen kvantitativa eller kvalitativa. En intervju är fokuserad på ett visst eller vissa teman eller områden. Med intervjuer är syftet att nå kunskap om undersökningspersonens värld. Med undersökningspersonens värld avser man hur intervjupersonen erfar och upplever omvärlden inom det undersökta området. I en intervju är det upplevelserna som är intressanta. Syftet är att förstå och beskriva intervjupersonernas upplevelser och erfarenheter. (Olsson & Sörensen, 2021.)

Enligt Olsson och Sörensen (2021) är det viktigt att syfte och problemområde är väl klarlagda före undersökningens början. De menar vidare att det vid planeringen av kvalitativa intervjuundersökningar är viktigt att tänka igenom alla faser, och vad som händer efter att intervjun är slutförd. Enligt Trost (2010) ska forskaren genom intervjuerna få svar med åsikter, intressanta händelser, mönster och mycket annat.

Intervjuer kan enligt Denscombe (2016) delas in i olika kategorier. Dessa tre kategorier är: strukturerade, semistrukturerade och ostrukturerade intervjuer. Jag har valt att använda mig av semistrukturerade intervjuer genom att jag som intervjuare har en färdig intervjuguide med frågor som ställs till informanten, men också ger möjlighet till informanten att få berätta och utveckla sina idéer samt synpunkter om ämnet som jag som intervjuare tar upp. Intervjuaren bör enligt Denscombe (2016) vara inställd på att vara flexibel eftersom fokuset ligger på informanten. I en kvalitativ intervju skapar intervjuaren och informanten samtalet tillsammans (Patel & Davidson, 2011).

Före jag inledde undersökningen utarbetades en intervjuguide. En intervjuguide innehåller frågor utgående från ett antal teman som forskaren ska ställa till informanten. I mitt fall var utgjorde forskningsfrågorna grunden för de teman jag sökte svar på. Enligt Back och Berterö (2015) bör intervjuguiden innehålla öppna frågor för att inte styra informantens svar. Jag använde mig av en hög grad av standardisering, som enligt Trost (2010) innebär att samtliga informanter får samma frågor, intervjufrågorna läses upp i samma ordning.

4.4. Val av informanter och undersökningen genomförande

I en kvalitativ studie görs urvalet systematiskt utgående från vissa medvetet formulerade kriterier som är teoretiskt och strategiskt definierade. Urvalet kräver en medveten strategi för vad man vill komma fram till. Det viktiga är att välja ett urval som passar undersökningen. (Holme & Solvang, 1997). Eftersom syftet med denna undersökning var att undersöka hur förskollärare använder bildstöd i verksamheten samt deras tankar kring möjligheter, utmaningar och utvecklingspotential av bildstödsanvändningen var det självklart att intervjua förskollärare, dessutom var det också av en nödvändighet att informanterna hade erfarenhet av att använda bildstöd. Eftersom det också var av intresse att undersöka hur; alltså med vilka barn och på vilka sätt förskollärarna använde bildstöd var det därför också av vikt att de informanter som valdes hade erfarenhet av att arbeta med två- och flerspråkiga barn. Jag valde därför att göra en fallstudie i en kommun i Österbotten där samtliga svenskspråkiga förskollärare hade erfarenhet av bildstödsanvändning samt erfarenhet av att ha flerspråkiga barn i förskolegruppen.

På grund av Covid-19 pandemin som pågick begränsades mina möjligheter till att genomföra observationer och fysiska intervjuer. På de flesta håll släpptes inga studeranden in i verksamheten på grund av de rådande restriktionerna som rådde vid tiden för insamlingen av

data. På så vis föll det sig naturligt att genomföra studien i en kommun jag för tillfället arbetade i och på så vis kunde genomföra observationer i förskolor. Jag kände också till att kommunen är tvåspråkig och har mångkulturella barn i barngrupperna, samt att man nyligen utarbetat en handlingsplan för språkutveckling för småbarnspedagogiken, i vilken förskolan utgör en del av.

Jag kontaktade chefen för småbarnspedagogik som gav sitt tillstånd till forskningen i kommunens svenskspråkiga förskolor. Kontakten togs via mail där syftet med undersökningen samt genomförandet förklarades. Efter att forskningstillståndet tog jag kontakt med de berörda förskollärarna, som alla ställde sig positiva till att delta i undersökningen. Informanterna kontaktades både via telefon och genom ett mail där jag förklarade undersökningens syfte samt genomförande. De informanter som valdes till undersökningen var tre förskollärare, samtliga kvinnor med erfarenhet av bildstödsanvändning. De stämde alla in på de faktorer som ansågs vara nödvändiga för valet av informant till denna studie.

I en undersökning kan antalet informanter variera beroende på undersökningens syfte. Olsson och Sörensen (2021) menar att det gemensamma för alla kvalitativa datainsamlingsmetoder är att de är tidskrävande. Kvale och Brinkmann (2014) och Trost (2010) menar också att det är tidskrävande att utföra kvalitativa intervjuer, eftersom både intervjuerna och transkriberingen tar tid att genomföra. Trost (2010) hävdar också att ett stort antal informanter leder till att det blir svårt för forskaren att sammanfatta resultatet och materialet blir svårhanterligt. I min studie har jag valt att kombinera de två metoderna intervju och observation för att få svar på mina forskningsfrågor. Jag har i min studie därför valt att begränsa antalet informanter till tre, både för att materialet ska vara hanterbart men också för att syftet är att studera hur förskollärare i en kommun använder bildstöd och antalet därför naturligt blev just tre eftersom det i den undersökta kommunen vid tillfället för undersökningen finns tre svenskspråkiga förskolor.

Denna undersökning bestod av tre intervjuer, som föregicks av en observation av en förskoldag i samtliga förskolor. Jag valde att först observera förskollärarnas bildstödsanvändning under en förskoldag. Observationerna genomfördes under tre skilda tillfällen, fyra timmar per gång. Ett observationstillfälle per förskollärare. Under observationen användes ett observationsschema som jag utformat för undersökningen, bilaga 3. Genast efter observationerna renskrev jag mina observationer i observationsschemat som jag utformat för ändamålet. Detta eftersom observationsschemat behövde vara tillgängligt under intervjuerna som genomfördes några dagar efter observationerna. Det renskrivna

observationsschemat delades med respektive förskollärare inför intervjun. En intervju gjordes senare samma dag som observationen, medan de två andra intervjuerna genomfördes några dagar efter observationen.

Tid	Aktivitet	Material;	Åt vem;	Hur;	Kommentar
9.31	Fri lek ute på dagisgården, ska nu städa för att gå in.	Bilder i nyckelknippa runt halsen, svartvit bild av <i>plocka undan</i>	Ett barn	Visar en bild åt ett barn	Säger verbalt att det är dags att städa, men visar också bilden åt några barn enskilt. Barnet slutar leka och börjar städa undan.
9.32	Fri lek ute på dagisgården, ska nu städa för att gå in.	Bilder i nyckelknippa runt halsen, svartvit bild av <i>plocka undan</i>	Tre barn	Visar en bild åt ett barn	Säger verbalt att det är dags att städa, två av barnen fortsätter leka och den tredje stannar upp, förskolläraren visar också bilden åt barnen. Barnen slutar leka och börjar städa undan.

Figur 2. Utdrag ur renskrivet observationsschema från Förskola 1 som användes i studien.

Studien omfattar en semistrukturerad intervju av tre förskollärare. Jag är medveten om att detta endast ger en inblick i enskilda förskollärares användning och tankar om bildstöd, men jag anser ändå att den heteogena grupp som blev utvald har viss variation både i ålder och utbildning samt arbetserfarenhet och ändå kan ge en mångsidig överblick över förskollärares användning, upplevelser och åsikter/tankar kring undersökningens tema. Under intervjun fanns observationsschemat framme och frågorna kopplade till forskningsfråga 1: *Hur förskollärare använder bildstöd?* ställdes utgående från observationen, hur förskolläraren använder bildstöd, Den ställdes också för att få fram syfte till och tankar om användningen, där observationen fungerade som underlag för diskussionen.

Jag spelade in varje intervju och transkriberade dem genast samma dag som jag intervjuat informanterna. Att transkribera intervjuerna var arbetskrävande, men underlättades av att de endast var tre till antalet. Jag transkriberade inspelningarna noggrant och lade stor vikt vid att få dem så autentiska som möjligt. Alla intervjuer transkriberades så att dialektala uttryck inte längre fanns i texten, utan att innebörden i utsagorna ändrades. För att skydda mina informanternas identitet har jag valt att koda deras citat och utdrag från observationsschemat med siffror, och därför valt att kalla dem: Förskollärare 1, Förskollärare 2 respektive Förskollärare 3. Jag fick ett gediget material trots att undersökningen endast

gällde tre förskollärare, mycket tack vare att jag valt att samla in data både genom intervjuer och observationer.

4.5. Databearbetning och analys

Analysen och sorteringen av svaren från observationerna och intervjuerna påbörjades genast efter transkriberingen av intervjuerna. Utförliga transkriberingar och anteckningar i observationsscheman utgör en stadig grund för analysen. Vid analyseringen av data har jag använt mig av en kvalitativ analys eftersom de lämpar sig väl tillsammans med forskningsmetoden. Datamaterialet analyserades efter en innehållsanalys. Boréus och Bergström (2018) beskriver innehållsanalys som ett tillvägagångssätt för att finna mönster i större material. Mönstren tas fram genom att bryta ner texten till kategorier genom att hitta nyckelord. Därmed passade en innehållsanalys bra för denna studie då mönster skulle eftersökas i informanternas svar.

Vid en innehållsanalys behöver forskaren enligt Denscombe (2018) bryta ner texten i mindre delar. Detta gjorde jag genom att färgkoda datamaterialet genom att använda mig av olika färger för att markera vilka svar som hörde till vilken forskningsfråga. Därefter ska nyckelord plockas ut för att utarbeta relevanta kategorier (Denscombe, 2018). Med utgångspunkt i forskningsfrågorna kunde nyckelord finnas och därmed kunde också huvudkategorier urskiljas ur materialet. När huvudkategorierna var klara analyserades materialet till huvudkategorierna igen för att se vad som skulle kunna utgöra underkategorier. Ur informanternas utsagor kunde jag plocka ut citat och i observationsanteckningarna fann jag anteckningar som kunde styrka resultaten i resultatredovisningen, dessa syns också i resultatredovisningen.

Enligt Boréus och Bergström (2018) innebär användandet av innehållsanalys också att delar av materialet som inte kan sorteras i kategorier kommer att bortses i resultatet. Det datamaterial som inte anses ha relevans för forskningsfrågorna kommer inte att tas med i resultat och analys. I denna studie har informanternas svar som inte tangerar forskningsfrågorna fränsetts, och en ganska stor mängd insamlat material sorterades därför bort och används inte i resultatet.

4.6. Tillförlitlighet, trovärdighet och etik

I en undersökning måste forskaren beakta tillförlitlighet, trovärdighet och etik. Forskaren ska kritiskt granska informationen för att avgöra hur tillförlitlig den är. Tillförlitlighet i en studie handlar om att undersökningen ska ge samma resultat om den upprepas. För att kunna klassa tillförlitligheten som hög i en undersökning menar både Denscombe (2018) och Trost (2010) att samma resultat borde uppnås igen ifall undersökningen gjordes vid en annan tidpunkt. Också Aaltio och Puusa (2020) menar att hög tillförlitlighet i en studie beror på om resultatet är detsamma oberoende av situationen och forskaren. När studien är utförd på ett tillförlitligt sätt har forskningen reliabilitet (Patel & Davidson, 2007).

Tillförlitlighet i en intervju kan beaktas genom att samtliga informanter får samma frågor och att situationerna är lika för alla. För att få en undersökning med god tillförlitlighet har jag använt mig av samma intervjufrågor till samtliga informanter. Jag intervjuade också alla informanter efter att jag gjort observationen i deras förskola. Jag har medvetet valt att inte ställa ledande frågor till informanterna för att inte styra eller påverka deras svar. Alla intervjuer spelades in. I analysen strävar jag till att ge en detaljerad och transparent beskrivning av min forskningsprocess för att ge studien hög tillförlitlighet. I observationerna utgick jag från samma, på förhand utarbetade, observationsschema för att situationen skulle bli så lik som möjligt under alla observationstillfällen.

Trovärdighet i en undersökning innebär enligt Trost (2010) att datan mäter det som ska mätas samt är exakta. För att utföra en forskning med hög trovärdighet kan det vara av vikt att använda sig av flera olika datainsamlingsmetoder. Patel och Davidson (2007) benämner detta som triangulering. Vid triangulering använder man sig av data från två eller flera insamlingsmetoder eftersom man då får en bredare beskrivning av ett fenomen. För att få en hög trovärdighet i min studie har jag använt mig av både observation och intervju som datainsamlingsmetoder, vilket skapar en högre trovärdighet i datainsamlingsprocessen. Jag har också motiverat mitt val av forskningsfrågor och forskningsmetoder så att de lämpar sig med forskningens syfte. Patel och Davidson (2007) menar också att citat från informanterna stärker trovärdigheten eftersom kontexten klargörs. En bra balans mellan citat och egna kommentarer är eftersträvansvärt.

De forskningsetiska aspekterna är viktiga att beakta i studier. Kvale och Brinkman (2009) påminner om betydelsen av att skydda informanter och deras identitet i studier. Individskyddskravet som är grundläggande när studier görs där personer medverkar kan konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav på forskningen. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Människors välfärd har företräde framför samhällets och vetenskapens behov. Informationskravet beaktades genom

att jag sände ut information som delgav informanterna om hur materialet från observationerna och intervjuerna skulle användas. Innan datainsamlingen bad jag informanterna om samtycke till deltagande, samtycket gäller både observation och intervju. Bell (2006) påminner om att informanten behöver vara fullständigt medveten om forskningens syfte och känna till sina rättigheter gällande det insamlade data. Personen har möjlighet att avbryta sitt deltagande när som helst.

Jag har valt att inte uppge i vilken kommun i Österbotten som studien är gjord, för att minimera risken att deltagarna kan identifieras. Informanternas konfidentialitet skyddas också av anonymitet i studien. Inga namn skrivs ut utan kodord används istället. Datalagringen och dess säkerhet har beaktats noggrant. Transkriberingen av intervjuerna har skett i enrum, och alla dokument har också skyddats för insyn. Ljudinspelningarna har raderats efter transkriberingen och att jag skrivit resultatkapitlet och resterande av datamaterialet förstörs efter att studien slutförts.

Centralt i studien har varit att bidra med ny kunskap kring ämnet. Av denna orsak har jag tillämpat godhetsprincipen, en etisk princip som Olsson och Sörensen (2021) definierar som viljan att åstadkomma gott i form av ny kunskap. Vid läsning av tidigare forskning kring bildstöd som verktyg märkte jag att det inte fanns mycket på området gällande användning i förskolan eller som allmänpedagogiskt verktyg och att det därför fanns orsak till att undersöka området för att kunna bidra med ny kunskap kring ämnet.

4.7 Förförståelse

Förförståelse syftar till att en tolkning eller förståelse av något styrs av våra förväntningar och fördomar. Med det menas de kunskaper eller uppfattningar en forskare redan har, vilka utgör bakgrunden till dennes tolkning av ett fenomen. Westerlund (2015) menar därför att det är nödvändigt att forskaren synliggör sin egen förförståelse i studien. Det här styrks även av Patel och Davidson (2007) som anser att det i studier med hermeneutisk ansats är viktigt att närma sig forskningsobjektet utgående från sin egen förförståelse eftersom hermeneutisk ansats strävar efter att tolka.

I fenomenologin ska man bortse från sin förförståelse, medan i hermeneutiken ska man ha med sin förförståelse, vara medveten om den och också använda sig av den. Jag har därför i min studie valt att redogöra för min förförståelse för temat, samtidigt som jag valt att inte låta min förförståelse eller eventuella fördomar färga min studie genom att lägga den åt

sidan vid undersökningens genomförande och vid analysen. Mina egna erfarenheter av bildstöd utgör således grunden för min förförståelse av fenomenet. Enligt den erfarenhet jag har använts bildstöd mycket av förskollärare. Bildstödet används till en stor grupp barn och på ett varierat sätt. Jag har ändå upplevt att bildstödet ibland bara finns i verksamheten utan att användas aktivt samtidigt som pedagogernas åsikter ofta är att bildstöd är bra för alla barn. Jag anar därför att det trots att det finns många möjligheter och fördelar med bildstöd också finns faktorer som försvårar användningen eller upplevs som en utmaning. I mitt arbete som speciallärare inom småbarnspedagogik och förskola är bildstöd ett vanligt pedagogiskt hjälpmedel som man uppmuntrar till att använda. Min erfarenhet är att personal som arbetar i förskola gärna vill få mycket konkret hjälp med bildstödet på grund av bland annat tidsbrist.

Jag ställer mig positivt till att använda bildstöd som verktyg till alla barn i förskolan och ställer mig positiv till forskning kring effekter av bildstöd som pedagogiskt verktyg. Jag är medveten om att jag har en förförståelse om ämnet eftersom jag har erfarenhet av att använda bildstöd i förskoleundervisning. Därför är jag medveten om att jag ska lägga min förförståelse åt sidan för att undvika att det påverkar resultatet. I studien har jag strävat efter att behandla det insamlade materialet objektivt för att få ett tillförlitligt forskningsresultat. Det har jag gjort genom att sätta min egen förförståelse och erfarenhet åt sidan under observationerna, intervjuerna och analysen av det insamlade materialet.

5. Resultatredovisning

I detta kapitel presenteras resultatet av undersökningen. På grund av att jag använt mig av metodtriangulering består även resultatet av två analysdelar. Resultatet omfattar kvalitativ analys av observationerna och kvalitativ analys av intervjuerna. Resultatet presenteras i fyra avsnitt som utgår från undersökningens fyra forskningsfrågor. Under varje avsnitt redogörs för de huvudkategorier som kunde urskiljas i materialet samt underkategorier kopplade till dessa. I avsnitten finns direkta citat från informanterna för att visa på tillförlitligheten i avhandlingen. Jag har studerat temat med hjälp av följande forskningsfrågor:

- *Hur använder förskollärare bildstöd i verksamheten?*
- *Vilka möjligheter finns det enligt förskollärare med bildstöd?*
- *Vilka utmaningar finns det enligt förskollärare med bildstöd?*
- *Vilka tankar har förskollärare om utveckling av bildstödsanvändningen?*

Observationerna utfördes i tre olika förskolor i olika delar av kommunen vid tre olika tillfällen under samma månad. För datainsamlingen innebar det en dag i vardera förskolan. Varje observationstillfälle omfattade fyra timmar eftersom en förskoledag är fyra timmar lång. Intervjuerna genomfördes sedan tidsmässigt i nära anslutning till observationerna för att både jag som forskare och informanterna skulle ha observationerna och det som skett under dem i närminnet. Innan intervjuerna gjordes hade jag sammanställt observationerna i ett av mig utarbetat observationsschema, som gjordes genast efter varje observation för att kunna fungera som underlag vid intervjuerna.

I samtliga tre förskolor fanns bildstöd synligt genast jag steg in i klassrummet och lärmiljön. Jag uppmärksammade olika typer av bilder på flertalet ställen. Vid observationen fick jag se exempel på hur förskolelärarna använde bildstöd i olika lärmiljöer utöver det rum som används som klassrum. Alla tre förskolor hade fler rum än ett i användning som lärmiljöer, och utöver det användes också tamburen, daghemsgården, skogen och matsalen under mina observationer. I intervjuerna nämnde förskollärarna ytterligare platser som används som lärmiljöer av förskolorna, bland annat gymnastiksal, slöjdsal, ateljé och diverse utflykter utanför det egna skol- eller daghemsområdet. I intervjuerna framkommer förskollärarnas tankar kring användningen av bildstöd och också deras reflektioner kring positiva och negativa aspekter som följer med användningen.

Vid observationerna kan jag se att det finns bildstöd i omgivningen, i alla förskolorna

och i de olika lärmiljöerna som används. Vid observationen kan jag se att bilderna finns i omgivningen och att en del barn tittar på dem vid ett flertal tillfällen under de tre observationerna. Ett barn går vid två tillfällen fram till en stor tavla där ett dags- och veckoschema finns. Ett annat barn frågar om morgondagens aktivitet, som enligt tavlan illustreras med en bild. Bildstödet används i olika kontext, riktat till olika barn. Den gemensamma röda tråden som kan ses i resultatet är att bildstödet används både mycket och mångsidigt.

5.1. Hur förskollärare använder bildstöd

Vid analysen av både observationsscheman och informanternas utsagor på den första forskningsfrågan kunde jag urskilja tre olika svarskategorier som berättar hur förskollärarna använder bildstöd. Dessa tre svarskategorier var *till vem bildstödet riktas, i vilket syfte bildstödet används* och *vilken typ av bild som används*. Alla svarskategorier kunde sedan ge upphov till flera underkategorier. För att få en heltäckande bild av hur förskollärare använder bilder är det därför nödvändigt att undersöka till vem bildstödet används, i vilket syfte bildstödet används samt vilken typ av bilder som används. Nedan redogör jag för de tre huvudkategorierna och de underkategorier som sedan identifierats vid analysen av data.

5.1.1. Till vem bildstödet riktas

Den första huvudkategorin som beskriver hur förskollärare använder bildstöd svarar på frågan till vem bildstödet riktas. I resultatet kunde tre olika alternativ finnas som svar på frågan, och de presenteras som underkategorier.

Figur 3. *Kategorier över till vem bildstöd riktas.*

A. Till alla barn

Alla informanter upplever att bildstödet ofta används riktat till hela barngruppen, alltså alla barn i förskolan oavsett om man sett ett behov av bildstöd eller inte. Samtliga informanter berättar att de har bildstöd uppsatt i lärmiljön som alla barn kan ta del av när de vill, och att de märker att även barn som de inte anser har behov av bildstöd av någon särskild anledning ofta brukar titta på bildstödet och ibland även kommentera det. Det är ofta bildscheman över dagsprogrammet som förskollärarna uppmärksammat att de allra flesta barn lägger märke till.

Bildstöd är som man säger nödvändigt för några, bra för många men inte farligt för någon. (Förskollärare 2)

En av förskollärarna kommenterar även att hon tror att alla barn på något sätt har nytta av bildstöd, även de barn som inte visat ett behov. Hon berättar vidare att avsaknad av bildstöd ofta kan visa sig som orolighet, rastlöshet eller att barnen i förskolan frågar mycket. Hon upplever att bildstöd för dagsprogram lugnar hela gruppen.

B. Till barn i behov av stöd

Samtliga förskollärare lyfter fram att de använder bildstöd som stöd för lärandet med barn som är i behov av extra stöd. Det är enligt förskollärarna många barn som har stödbehov som de använder bildstöd till.

...det är sådana barn som behöver stöd i det här att ”vad ska jag göra först och vad ska jag göra sen” och liksom få någon struktur på det här jobbandet, den egna jobbstunden. (Förskollärare 2)

En av de tre förskollärarna lyfter fram vikten av bildstöd som stödmedel för att kommunicera för en del barn i behov av stöd. Alla förskollärare nämner i intervjuerna att de ibland har barn som är mer beroende av exempelvis bildstöd för att kommunicera.

C. Till två- eller flerspråkiga barn

I alla tre förskolor finns två- eller flerspråkiga barn, och fenomenet är återkommande varje år. Samtliga förskollärare nämner att de använder bildstöd riktat till dessa barn på olika sätt.

Jag använder också mer bilder åt tvåspråkiga barn. (Förskollärare 3)

Genom att använda bildstöd förbättras barnens språk och ordförråd, särskilt för de två- och flerspråkiga barnen enligt förskollärarna.

Vi har en bild och sen text på båda språken, alltså finska och svenska, så barnen kan lära sig de nya orden. Vi har olika teman, just nu är det väder och fordon. (Förskollärare 1)

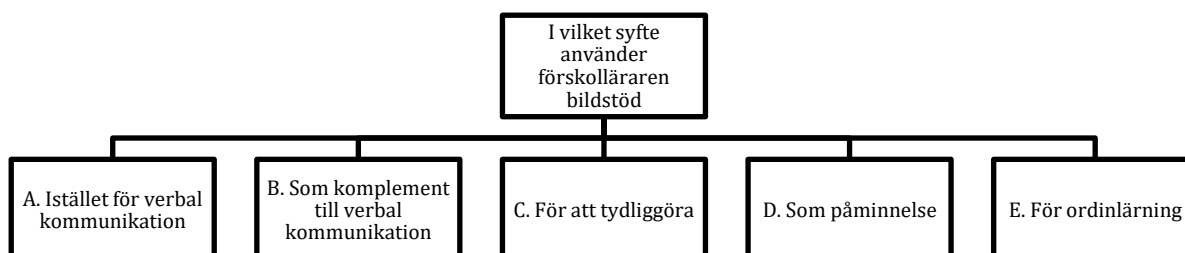
När man diskuterar kan man stödja samtalet med bilder så att de barn som har annat modersmål lättare kan följa med och förskollärarna tycker sig kunna märka att barnen har nytta av bilderna.

När jag ger uppmaningar åt två- eller flerspråkiga barn så kan det ibland hjälpa dem om jag också visar en bild. (Förskollärare 1)

Till barn som inte alls kan skolspråket ännu används bilder mer frekvent. En förskollärare uttrycker det som att bilderna är ett gemensamt språk som alla förstår, och genom att stödja språket med bilder kan de lättare kommunicera även om de inte har ett gemensamt talat språk ännu.

5.1.2. I vilket syfte förskolläraren använder bildstöd

För att få en heltäckande bild av hur förskollärare använder bilder är det nödvändigt att undersöka i vilket syfte bildstödet används. Syfte är mer flyktigt och kan endast utrönas ur svaren i intervjuerna enligt informanternas egna beskrivningar. I resultatet kunde dock fem kategorier som beskriver i vilket syfte förskollärare använder bildstöd urskiljas.

Figur 4. Kategorier över i vilket syfte bildstödet används.

A. Istället för verbal kommunikation

Ibland kan det vara nödvändigt att använda sig av bilder för att kommunicera med enskilda barn, till exempel ifall barnet har brister i den verbala förmågan eller av annan orsak har behov av särskilt stöd. I intervjuerna framkommer dock att det här sker mer sällan och en förskollärare poängterar att det i dessa fall oftast är barnets assistent som använder sig av specifika bilder för att stödja barnet.

En av förskollärarna berättar att hon ibland endast visar en bild till barnen, till exempel en bild som visar tyst istället för att verbalt be barnen vara tysta. Hon hävdar att bilden ofta har större effekt än den muntliga instruktionen, och att hon slipper upprepa sig.

Bildens budskap är många gånger mer effektivt än om jag säger att de ska vara tysta.
(Förskollärare 3)

B. Som komplement till verbal kommunikation

Att använda bilder som komplement till verbal kommunikation är mycket mer vanligt förekommande än helt istället för verbal kommunikation. Bilderna används av förskollärarna samtidigt som de kommunicerar verbalt, till exempel vid samling eller arbetsgenomgång.

Alla förskollärare säger att de upplever att barnen lättare kommer ihåg vad de ska göra, och också mer självständigt kommer vidare i uppgifter om informationen också ges i bilder som ett komplement till den verbala instruktionen. De menar också att barnen tycks ha lättare att följa med i den verbala instruktionen om de samtidigt får några stödbilder som tangerar ämnet.

När jag ger uppmaningar [...] så kan det ibland hjälpa dem om jag också visar en bild av till exempel *städa undan*, då brukar de snabbare förstå vad jag menar. Det blir tydligare.
(Förskollärare 1)

C. För att tydliggöra

Liksom i exemplet ovan där bildstödet fungerar som komplement till verbal kommunikation kan det enligt förskollärarna ofta fungera som tydliggörande stöd för barnen. En av förskollärarna lyfter också fram att bilderna också på ett mer konkret sätt visar hur saker ska

vara, vad som förväntas av barnen på ett helt annat sätt än verbal information. Med bilderna kan man tydliggöra mycket i förskolan.

Det visuella är ofta viktigt för att det ska bli tydligt. (Förskollärare 1)

Alla förskollärare använder bildstöd för att tydliggöra för barnen. De nämner att de framför allt tydliggöra olika skeenden med bilder, till exempel dagsprogram, veckoschema eller i vilken ordning uppgifter ska göras. De använder också bildstödet i tydliggörande syfte så att barnen kan vara mer självständiga. I tamburen använder de alla klädscheman så att det blir tydligt vilka kläder barnen ska ha på sig, och i vilken ordning de ska sättas på.

D. Som påminnelse

Förskollärarna berättar att de använder sig av bildstöd som påminnelsefunktion, till exempel i toaletten och tamburen. Bilderna stöder barnen i olika flerstegsprocesser, till exempel påminner om påklädningsproceduren eller handtvättning efter toalettanvändning. Dessa bildstöd finns uppsatta i lärmiljöerna och är alltså inte bildstöd som förskollärarna använder sig av aktivt. I en av observationerna får jag se ett exempel på hur bildstöd används som påminnelse.

Arbetsituation/arbete vid bord. Bildschema i form av tre illustrerade bilder i svartvitt. Förskolläraren påminner barnet genom att sätta bilder i rad av delmomenten på en portabel liten whiteboardtavla [...] drar efter en stund bort en av bilderna på avklarad aktivitet och pekar på nästa bild i ordningen när barnet tappat fokus och börjat göra annat. [...] påminner barnet igen efter en liten stund genom att peka på bilden av aktiviteten som ska utföras. (Observationsanteckning från förskola 2)

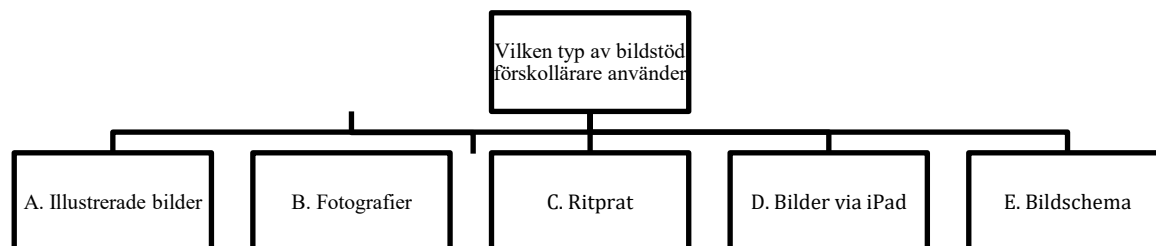
E. För ordinlärning

Samtliga förskollärare berättar att de använder sig av bilder som stöd för att stärka ordinlärningen, särskilt för de två- eller flerspråkiga barnen. Två av förskollärarna använder sig av bilder i kombination med skriven text på båda språken. En av dem arbetar också med ordinlärningen efter specifika teman, som varierar enligt behov och tidpunkt och har då mycket bildstöd till hjälp.

5.1.3. Typ av bildstöd som används

För att få en bred och heltäckande bild av hur förskollärare använder bildstöd är det också viktigt att undersöka vilken typ av bildstöd förskolläraren använder sig av. Med andra ord vilka bilder som används som bildstöd av förskollärare.

Det bildstöd som i huvudsak används har förskollärarna själva skapat med hjälp av olika bildverktyg. Alla förskollärare i studien använder bildverktyget från Papunet (papunet.net) där man själv kan plocka ihop och utforma det bildstöd man behöver. Det finns en färdig bildbank men man kan också själv ladda upp egna bilder. Förskollärarna har också fått material av specialläraren och de nämner också att de använder bildstöd som de fått av olika samarbetspartner, bland annat rehabiliteringshandledare och terapeuter till enskilda barn. Vid enstaka tillfällen använder de också andra bildformat, till exempel digitala bilder på iPad eller bildstöd i form av ritprat, men det är mer ovanligt. De olika typer av bilder som förskollärarna använder som bildstöd kan ses i figuren nedan.

Figur 5. Kategorier för vilka typer av bildstöd som används.

A. Illustrerade bilder

Olika former utav illustrerade bilder är den huvudsakliga källan till bildstöd för samtliga förskollärare. De förekommer både bilder i färg och svartvit. En av förskolläraren berättar att hon just nu använder sig mest av svartvita bilder, eftersom hon upplever att färgbilder kan bli röriga att titta på för barnen. En annan förskollärare berättar att hon tycker det kan vara lite ett dilemma att veta vilka bilder som bäst stöder barnen. Hon menar att bilder i färg de svartvita kan vara lite tråkiga men ändå tydligare

Nu har jag haft de här svartvita i år, och det har nog varit ett dilemma... man tycker att dom är lite tråkiga, kanske till barnen, men sen igen så är de ju väldigt tydliga nog, tillika när de är stiliserade. (Förskollärare 2)

Den tredje förskolläraren använder ibland också illustrerade bilder med stödtecken, så att de på samma gång kan lära sig tecken och kombinera användningen av tecken som stöd med bildstöd.

B. Fotografier

Fotografier används i liten mån. De finns främst på personer, till exempel specialläraren och terapeuter som arbetar i förskolan ibland. De finns också i någon mån som tydliggörande bild, på till exempel en leksakslåda eller skåp som visar vad som finns eller ska finnas i, så att barnen mer självständigt ska kunna städa undan eller förse sig med material. En av förskollärarna nämner att fotografier blir mer en exakt bild och inte så lätt generaliseras, ifall man menar penna och använder ett fotografi av en specifik penna kan en del barn ha svårt att generalisera och välja en annan penna och söker efter just den som bilden visar. En annan förskollärare berättar att hon haft enstaka förskolebarn som behövt ha väldigt specifikt bildstöd i form av fotografier, men att hon inte använder dem annars.

C. Ritprat

Två av informanterna nämner ritprat som en form av bildstöd de använder i vissa situationer i förskolan. Den ena av de två förskolläraren säger sig använda det för att bättre kunna förklara vad hon menar åt barnen, ibland mer generellt men också mer individuellt till barn när till exempel någon händelse behöver redas ut och barnet behöver stöd för sin förståelse. En form av ritprat är sociala berättelser och det är denna typ av ritprat informanten syftar till. Den andra förskolläraren säger sig använda ritprat på ett liknande sätt, för att tydliggöra något hon inte har tillgängligt i färdiga bilder. Båda förskollärarna menar att ritprat är något de använder sig av spontant när de märkt av ett behov. Den tredje förskolläraren anser sig vara dålig på att rita, så att hon ogärna gör det men nämner ändå om att det är en form av bildstöd som hon beaktar i sitt arbete.

D. Bilder via lärplatta

En av informanterna berättar att hon använder sig av lärplattan för att söka upp de bilder hon behöver spontant, antingen via en söktjänst eller Papunets hemsida.

Ifall man inte har den bild man behöver fysiskt kan man snabbt söka upp den via lärplattan och visa åt barnet. På så vis kan man också snabbt utforma ett kortare sekvensschema när man vill ge en instruktion åt ett barn. (Förskollärare 1)

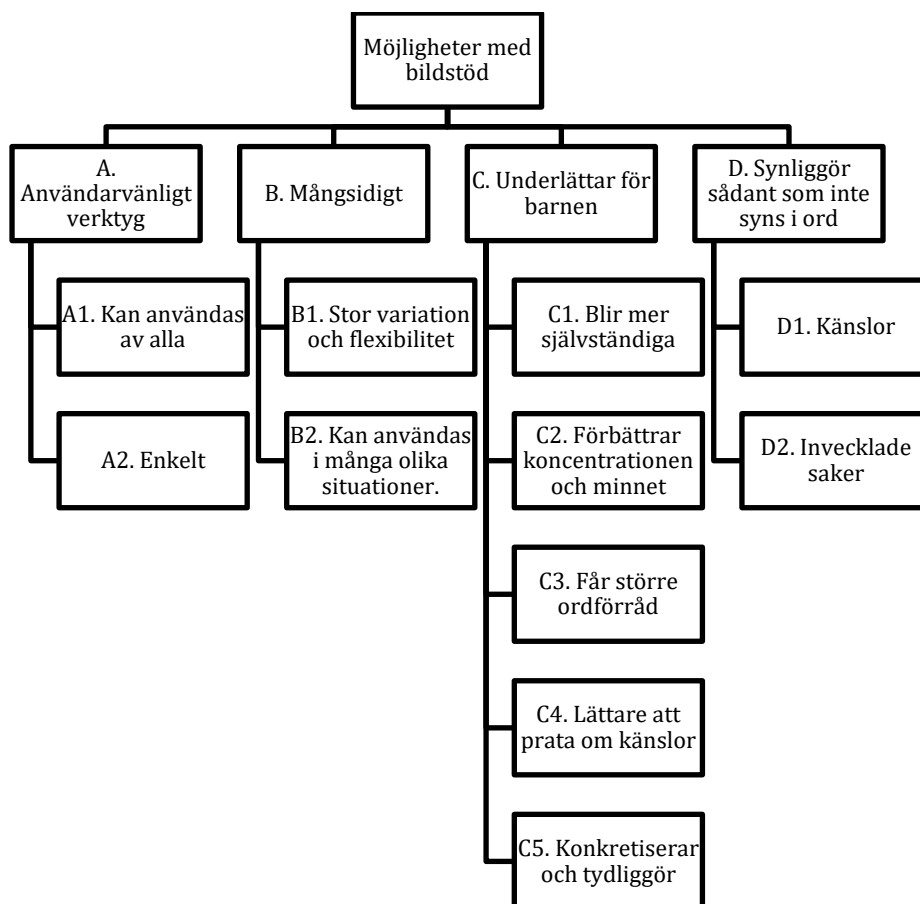
E. Bildschema

Samtliga informanter berättar att de använder sig av olika typer av bildscheman. De berättar att de använder dem i många olika situationer, exempelvis dags- eller veckoschema, vid bordsbundna uppgifter för att visa uppgiftens gång, i tamburen för att visualisera i vilken ordningen kläderna ska kläs på alternativt klä av. Bildstödsanvändning i form av bildschema är också något som framkommer vid observationerna, de syns både som aktiva och mer passiva bildstöd som förskolläraren har placerat i utrymmet och barnen använder sig av självständigt. I en förskola används bildstödet under observationen också i matsituationen i form utav ett bordsunderlägg.

5.2. Möjligheter med bildstöd enligt förskollärare

Vid analysen av informanternas utsagor på den andra forskningsfrågan kunde jag urskilja fyra huvudkategorier. De fyra huvudkategorierna är: *A. Användarvänligt*, *B. Mångsidigt*, *C. Underlättar för barnen* och *D. Synliggör det osynliga*. Nedan redogör jag för de huvud- och underkategorier som jag har kunnat identifiera vid analysen. Dessa kategorier ses i figur 6.

Det som genomsyrar alla tre intervjuer är att informanterna anser att det finns många olika möjligheter med bildstöd. Möjligheterna med bildstöd är också enligt informanterna mångsidiga. De tre informanterna använder alla bildstöd på flera olika sätt, både flexibelt, spontant och planerat. De poängterar också att de tror att det finns många användningsområden och möjligheter med bildstöd som de själva ännu inte känner till eller ännu har provat.

Figur 6. Kategorier för möjligheter med bildstöd enligt förskollärare.

A. Användarvänligt verktyg

Samtliga förskollärare berättar att de har implementerat användningen av bildstöd i sin verksamhet på olika sätt eftersom de ser och upplever många möjligheter med användningen av bildstöd.

A1. Kan användas av alla

Förskollärarna är eniga om att bildstöd kan användas av vem som helst utan någon djupare kunskap eller utbildning. Två av förskollärarna anser ändå att det kan vara till nytta om man har någon pedagogisk bakgrund eller utbildning för att ha en djupare förståelse för bildstöd som metod och hur det kan användas, men att man nog också kan använda den utan att först utbildat sig inom metoden. De poängterar alla att vem som helst kan börja använda bildstöd genom att prova sig fram.

A2. Enkelt

De anser alla att bildstöd är ett verktyg som är enkelt att börja använda. De anser att det är enkelt att utvidga sin kunskap om bildstöd. Två av förskollärarna berättar att de i fortbildningar eller av andra utvecklat sitt arbete med bildstöd och fått uppslag till användning som de tidigare inte känt till. En av informanterna lyfter också fram att man kan hitta mycket information på egen hand om bildstöd, till exempel på internet.

B. Mångsidigt

Den främsta möjligheten enligt förskollärarnas utsagor är att bildstödet är så mångsidigt att det öppnar upp för många möjligheter i förskolan. Förskollärarnas tankar kring mångsidighet kan ytterligare delas upp i två underkategorier; *B1. Stor variation och flexibilitet* samt *B2. Kan användas i många olika situationer*.

B1. Stor variation och flexibilitet

Alla tre informanter lyfte fram möjligheterna till variation och att flexibelt använda sig och anpassa användningen av bildstöd under verksamhetsåret. Bildstödet anpassas naturligt utifrån verksamheten. Enligt samtliga förskollärare ser användningen av bildstöd olika ut beroende på flera faktorer, bland annat nämner de förskolgruppen som grupp, enskilda barns behov men också hur länge de gått i förskolan.

Behovet variera också, gruppen är olika varje år så man måste kartlägga behovet lite först.
(Förskollärare 2)

Enligt förskollärarna skiljer sig användningen av bildstöd på våren från användningen på hösten. Barnen lär sig först hur bildstödet fungerar, och bilderna behöver introduceras på hösten och nya bilder introduceras vartefter nya aktiviteter tillkommer i undervisningen eller behov uppstår. Senare kanske en del bilder inte är nödvändiga längre och kanske till och med kan tas bort då vissa situationer har automatiserats och barnen inte längre behöver stöd av bilder.

[...] det ser ju lite annorlunda ut nu jämfört med hösten till exempel. Behovet och undervisningen förändras under året. [...] de är vana, och därför behöver de inte titta så mycket och klarar sig själva ganska bra. (Förskollärare 3)

Det finns en stor bredd av bilder som kan användas. De flesta av bilderna som förskollärarna använder har de själva skapat genom gratisprogram som erbjuds på internet. Bilderna kan

vara både svartvita och i färg, ibland ritar lärarna egna bilder och i någon mån används fotografier. Möjligheterna är rent av många. Förskollärarna beskriver att det är enkelt att hitta bilder för olika användningsområden och att det finns mycket färdigt material ifall man vill använda det. Alla förskollärare säger också att de enkelt får tag i bildstödsmaterial också av andra, bland annat specialläraren och terapeuter till enskilda barn.

B2. Kan användas i många olika situationer

Vidare beskriver förskollärarna att det finns bilder för de flesta användningsområden bara man tar sig tid att söka upp dem och tillverka dem. Förskollärarna menar att eftersom bildstödet är så mångsidigt finns det nästan oändligt med möjligheter. Den ena informanten beskriver att det finns möjligheter till att använda bildstöd för nästa vad som helst när man upptäcker ett behov, bara man har tid att förbereda och planera.

C. Underlättar för barnen

Denna kategori omfattar förskollärares syn på att bildstödet underlättar för barnen. Samtliga informanter sätter stor vikt vid att bildstöd underlättar för många barn i förskolan och därför utgör det en av huvudkategorierna. Det finns fem underkategorier som beskriver hur förskollärare anser att bildstödet underlättar för barnen. De underkategorier som kunde urskiljas är C1. Bli mer självständiga, C2. Förbättrar koncentration och minne, C3. Får större ordförråd, C4. Lättare att prata om känslor och C5. Konkretiserar och tydliggör. Det framkommer tydligt i analysen att förskollärarna ser flest möjligheter med bildstöd för att underlätta för barnen. De ser många olika möjligheter med bildstöd för att underlätta för barnen i förskolan.

C1. Bli mer självständiga

Samtliga informanter i undersökningen menar alla att bildstödet hjälper barnen att bli mer självständiga på många sätt. Barnen behöver inte ställa frågor till de vuxna hela tiden utan kan med hjälp av olika bildstöd själva förse sig med saker de behöver eller vill ha, och hålla ordning på arbetsgången. En av förskollärarna berättar att hon märker att det också underlättar för barnens lekfärdigheter, genom att synliggöra lekar och kamrater har barnen i förskolan börjat leka bättre enligt läraren.

C2. Förbättrar koncentration och minne

Alla förskollärare belyser att bildstödet också kan underlätta för barnens koncentration och minne. Genom att använda bilder över vad som ska göras kan barnen se och följa med på egen hand. Barnen blir lugnare när det vet vad som ska göras nu, och vad som kommer att ske sedan. När de påminns av bildstödet kommer de lättare ihåg vad de ska göra eller vad de behöver för material, men det hjälper också barnen att rikta koncentrationen till det som är viktigt i stunden enligt förskollärarna.

C3. Får större ordförråd

Genom att använda bildstöd förbättras barnens språk och ordförråd, särskilt för de två- och flerspråkiga barnen enligt förskollärarna. Enligt en av lärarna ger bildstödet möjlighet att visa vad det nya ordet betyder, särskilt ifall man inte kan barnets språk. Bildstödet ger möjlighet att visa ord som inte finns direkt i förskolans miljö eller situationer och olika händelser.

C4. Lättare att prata om känslor

Alla förskollärare säger sig ha märkt att barn har lättare att prata om känslor, särskilt svåra känslor. Bilderna hjälper barnen att identifiera olika känslor men kan också fungera som stöd i samband med känsloreglering.

Barn har ofta lättare att prata om känslor och sådant som är svårt med hjälp av bilder.

(Förskollärare 1)

C5. Konkretiserar och tydliggör

En av informanterna berättar att hon kan använda bildstödet när hon märker att barnen inte förstår för att konkretisera vad som menas. De andra två förskollärarna vidhåller också att bilderna ofta fungerar tydliggörande för barnen, och att de allra flesta barnen förstår och lär sig bildernas betydelse mycket snabbt. Bildstödet ger möjlighet att visa något så att barnen får möjlighet att bekanta sig med fenomen på fler än ett sätt.

Många barn har nytta av att konkretisera, att saker konkretiseras för dem. [...] När jag upptäcker en utmaning hos barnet provar jag nog oftast om bilder kanske skulle hjälpa, då det ofta brukar vara bra [...] många gånger då vi testat nya saker med bilder som stöd så har barnet sen lärt sig den nya saken, och då får man en såndär ”aha-upplevelse” att det här fungerar ju. (Förskollärare 1)

Förskollärarna är enligt analysen eniga om att bildstöd ofta fungerar som hjälpmedel i många olika situationer, och är ofta något de börjar prova med när de märker att ett barn har en utmaning. De många möjligheterna för att underlätta för barnet motiverar att de ofta prövar just bildstöd i ett tidigt skede.

D. Synliggör det osynliga

I analysen framkommer att alla förskollärare var eniga om att bilder möjliggör att synliggöra sådant som inte syns i språket, och gör det osynliga lite mer konkret för barnen. En av förskollärarna berättar att hon ofta använder bilder när hon ska förklara mer invecklade eller komplicerade saker så att barnen lättare ska förstå. Hon ger en modell eller en förklaring med hjälp av bilder som kan visa barnen hur hon menar. En annan sak som förskollärarna såg möjligheter med var att diskutera känslor och barnens mående med hjälp av bilder.

Barn har ofta lättare att prata om känslor och sådant som är svårt med bilder.

(Förskollärare 1)

D1. Känslor

Det finns en stor bredd av färdiga bilder och material som kan användas för att diskutera känslor. En av förskollärarna berättar att det finns mängder av bilder att använda för att öva sociala färdigheter. Då är färdigt material i form av fotografier bra eftersom man tydligt kan se olika miner och situationer som man kan diskutera kring. Hon menar att barnen lättare kan identifiera känslor med hjälp av bilder, och kanske allra helst fotografier. De här bilderna väcker diskussion och kan stöda barnen i att utveckla emotionella och sociala färdigheter. Sedan är det också lättare att diskutera barnens egna känslor när de lärt sig koppla ihop olika känslor med bilder.

I situationer när barnen är ledsna kan jag använda bilder för att diskutera hur barnet mår.

Känslbilder är bra tycker jag. (Förskollärare 3)

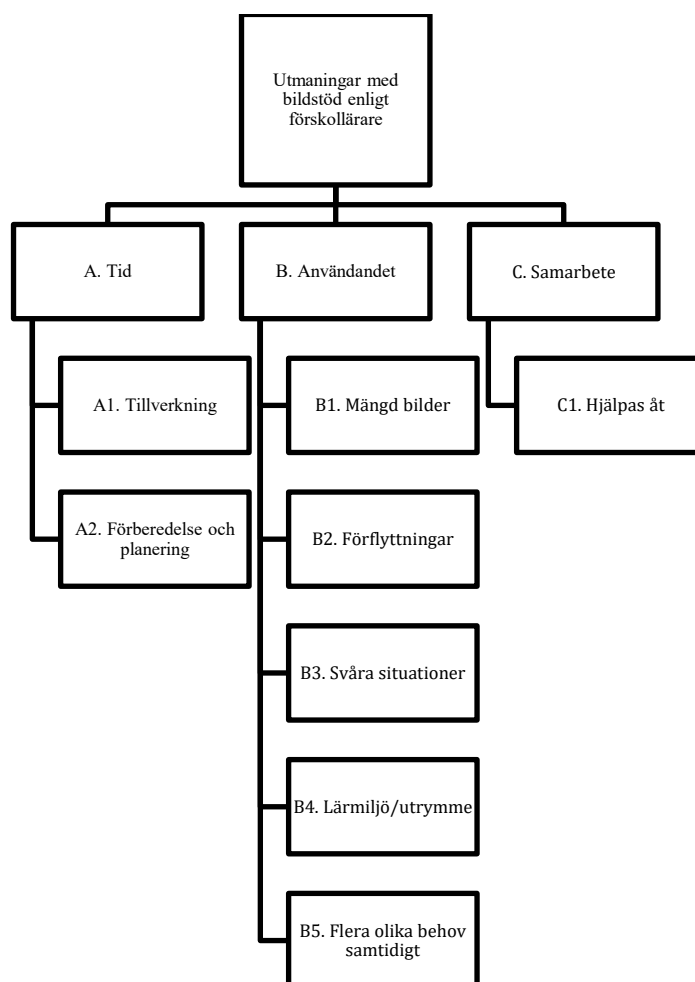
D2. Invecklade saker

Förskollärarna var eniga om att bilder ger möjligheter att prata om svåra och invecklade saker eller situationer där ord inte enskilt kan beskriva lika bra eller tydligt som en bild kan. Det kan enligt förskollärarna underlätta när man ska förklara processer eller skeenden, men också illustrera olika händelser som inträffat där man behöver ha förståelse för en större

helhet. En av förskolläraren säger också att bilder kan stödja barnens förståelse för svårare begrepp, även enskilda begrepp. En del ord har inte så självklar betydelse, och med stöd av bilden kan man underlätta barnens förståelse menar hon.

5.3. Utmaningar med bildstöd enligt förskollärare

Vid analysen av informanternas utsagor på den tredje forskningsfrågan kunde jag urskilja tre huvudkategorier. De tre huvudkategorierna är: *A. Tid*, *B. Användandet* och *C. Samarbete*. Samtliga huvudkategorier fick också underkategorier. Nedan redogör jag för de huvud- och underkategorier som jag har kunnat identifiera vid analysen. Dessa kategorier ses i figur 7.

Figur 7. Kategorier för utmaningar med bildstöd enligt förskollärare.

A. Tid

Den största utmaningen enligt förskollärarna gällande bildstödsanvändningen är tid och är gemensam för dem alla. Tid, eller snarare bristen av den är ofta uttalad i skolsammanhang så även i förskolor. Tiden behöver prioriteras mellan många olika saker. Förskollärarna i den undersökta kommunen har fem timmar planeringstid per vecka, vilket innebär ungefär en timme per dag.

A1. Tillverkning

Det är enligt förskollärarna en utmaning att tillverka bildstödet eftersom behov kan uppstå plötsligt kan det vara nödvändigt att behöva tillverka nya bilder. Efter att ett behov har uppmärksamrats ska de sökas fram, utformas, skrivas ut, klippas och lamineras innan de är färdiga att använda. Att bilderna genomgår denna process och slutligen lamineras gör att de blir mer hållbara och kan användas under längre tid så det motiverar att lägga den extra tid det tar när man väl tillverkar dem.

A2. Förberedelse och planering

En av förskollärarna nämner i intervjun att hon samarbetar kring de allmänpedagogiska bildstöden med övriga teamet så att de turas om att uppdatera till exempel dagsschema och klädscheman i tamburen. En annan förskollärare berättar att någon annan personal som arbetar i gruppen sköter om individuellt bildschema för en elev med särskilt behov av stöd och använder bilder ofta. Det underlättar om fler personer kan samarbeta kring bildstödsanvändningen så att det blir ett naturligt och fungerande inslag i förskoledagen, då det är en stor utmaning för förskolläraren att ensam använda det i större utsträckning.

B. Användandet

Förskollärarna var noga med att förklara att de inte ansåg att användningen av bildstöd var utmanande rent generellt men att det fanns specifika delar i användningen som kunde utgöra försvårande omständigheter för användandet.

B1. Mängden bilder

De förklarade att mängden bilder kunde vara utmanande. Dels kunde det vara svårt att hitta rätt bild till rätt tillfälle, även om de visste att de hade just en sådan bild i sitt bildlager men också att det ofta behövs många olika typer av bilder både i form av olika bildscheman som ska uppdateras men också enskilda bilder i olika situationer.

B2. Förflyttningar

Två av förskollärarna uttrycker att det ibland är utmanande att ha tillgång till bilder eftersom man i förskolan ofta byter utrymme eller lärmiljö.

[...] när man byter utrymme eller använder fler utrymmen så kan man råka ha bilderna på fel ställe, eller inte med sig. (Förskollärare 2)

B3. Svåra situationer eller plötsliga behov

En förskollärare berättar att det ibland dyker upp plötsliga eller oförutsedda behov där bildstöd kunde ha varit bra att ha.

[...] utmaningar att komma ihåg, att det där borde jag ha funderat på i förhand så att jag skulle ha haft med [...] (Förskollärare 2)

Dessutom berättar alla förskollärare att det finns svåra situationer, där de inte ännu vet hur de skulle kunna dra nytta av bildstöd även om de upplever att ett behov finns. En av förskolläraren berättar att undervisningssituationer för hela gruppen i större utrymmen ofta är svåra eftersom bildstödet behöver vara portabelt men också tillräckligt stort för att alla elever ska se det.

B4. Lärmiljö / utrymme

Förskollärarna berättar att de ofta använder sig av lärmiljön utomhus, eller närmiljön och att det då är svårare att använda allt bildstöd de skulle önska eller finnas behov för. Är man inte i förskolans egna utrymmen ställer det krav på att bildstödet ska vara portabelt så att det enkelt kan tas med. En förskollärare belyser också att man behöver beakta lärmiljön så att bildstödet som är uppsatt syns och är tydligt för barnen, det kan vara utmanande. Man bör beakta att det finns tillräckligt med väggutrymme.

B5. Flera olika behov samtidigt

Förskollärarna ansåg också att det kunde vara en försvårande omständighet när många barn drar nytta av olika bildstöd. Någon behöver stöttning rent språkligt medan andra behöver stöd för att upprätthålla koncentrationen. Då behöver förskolläraren förbereda och använda sig av flera olika bildstöd parallellt och samtidigt för att stödja de olika barnens behov.

[...] när det är flera barn som behöver olika stöd samtidigt... då skulle det kanske vara bra om någon annan också kunde använda bilder så det skulle lite lätta.
(Förskollärare 1)

Förskollärarna lyfter fram att många barn kan vara i behov av samma stöd, men i många fall också olika typer av individuellt anpassat stöd, då bildstöd kan vara ett fungerande verktyg med många funktioner. De uttrycker dock att det kan vara utmanande att kunna ge individuellt stöd i form av bildstöd åt flera elever samtidigt.

C. Samarbete

Enligt förskollärarna är det viktigt att samarbetet är välfungerande för att underlätta bildstödsanvändningen. Om man inte arbetar på samma sätt kring bilder utmanar det användningen, och gör att den blir mer mödosam och att det inte blir samma kontinuitet eller nytta för barnen.

C1. Hjälpas åt

Förskollärarna menar att det är viktigt att man inom personalen kan ha en gemensam samsyn kring bildstödsanvändningen och att det är viktigt att man hjälps åt eftersom det är mödosamt att tillverka men samma bildstöd kan användas av flera personal. En av förskollärarna uttrycker att det kan vara utmanande att få till en gemensam lösning för hela personalen som de kan hjälpas åt med.

[...] också utmanande om inte alla i teamet använder bilder som stöd, skulle jag säga. Då blir det att det skulle vara ens egna ansvar, och då blir det mera jobb för en person istället för att man skulle kunna hjälpas åt. (Förskollärare 1)

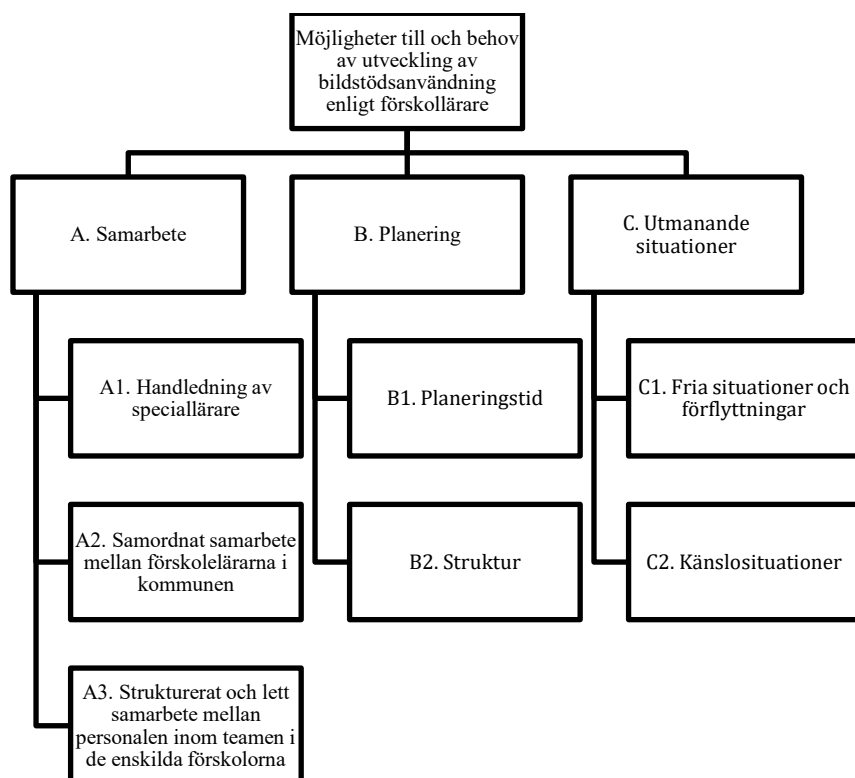
En annan förskollärare säger att bildstödet fungerar sämre om inte alla i personalen samarbetar kring det och tar ansvar för det.

Om inte alla tar ansvar så fungerar det inte. (Förskollärare 1)

5.4. Förskollärares tankar kring utvecklingsmöjligheter och -behov av bildstödsanvändning

Denna huvudkategori omfattar förskollärarnas upplevelser av behov av utveckling men också deras tankar kring vad som behöver eller kan utvecklas. De reflekterar över vad för utvecklingsbehov som finns men också vad som kunde fungera som eventuella lösningar.

När förskollärarna berättar om det som de upplever som utmanande med bildstöd under intervjuerna kommer de tämligen snabbt med flera tankar kring möjligheter till utveckling. Förskollärarna kommer själva med förslag om vad som kunde utvecklas och också ideér till hur det möjligtvis skulle kunna genomföras. De tre förskolelärarna som intervjuas menar alla att de är väldigt intresserade av att utveckla sitt arbete med bildstöd eftersom de anser att det är ett bra verktyg i förskolan, i många situationer och för många barn. Jag kunde vid analysen av förskollärarnas utsagor urskilja två huvudkategorier för forskningsfråga fyra. De tre huvudkategorierna är: *A. Utvidgat samarbete* och *B. Planering* och *C. Utmanande situationer*. Nedan redogör jag för de huvud- och underkategorier som jag har kunnat identifiera vid analysen. Dessa kategorier ses i figur 8.

Figur 8. Kategorier för utvecklingsmöjligheter av bildstödsanvändning i förskolan enligt förskollärare.

A. Samarbete

Denna huvudkategori omfattar förskollärarnas upplevelser av behov av att utveckla och utvidga samarbete mellan olika parter. Alla tre förskollärare betonar vikten av att få utbyta

tankar, idéer och också material med andra som använder bildstöd som en viktig del av att kunna utveckla det egna arbetet. De var eniga om att samarbete är viktigt för att utveckla bildstödsanvändningen. I analysen kunde tre underkategorier urskiljas som på olika sätt beskriver hur förskollärarna beskriver att samarbetet kunde utvidgas: *A1.Handledning av speciallärare, A2. Samordnat samarbete mellan förskollärarna i kommunen och A3. Strukturerat och lett samarbete mellan personalen i teamen i de enskilda förskolorna.*

A1. Handledning av speciallärare

Förskollärarna beskrev alla att specialläraren fungerar som en expert. De berättar också att de alla har någon form av samarbete med specialläraren gällande bildstödsanvändning, särskilt när det kommer till användningen till barn i behov av stöd. Två av förskollärarna lyfter fram att de också kan utbyta idéer med språkstödjare som arbetar inom småbarnspedagogiken och samtliga informanter beskriver att de också får tips av terapeuter till olika barn, bland annat talterapeuter. De berättar att de ofta får färdigt material att använda men de saknar djupare handledning så att bildstödsanvändningen kan appliceras på hela verksamheten som ett bredare verktyg med längre hållbarhet. En av informanterna föreslår att specialläraren kunde ha rollen som samordnare för att bildstödsanvändningen.

En annan av förskollärarna lyfte fram möjligheten att handledas av specialläraren genom modellering. Att specialläraren genom att praktisera användningen kunde stärka förskollärares kompetens gällande den praktiska användningen. De två andra förskollärarna sade att de gärna ville ha mer kunskap av specialläraren om hur de ska välja att arbeta med bildstöd. En av förskollärarna förtydligar att hon gärna vill få speciallärarens åsikt gällande vilka bilder som bör användas, om det är skillnad och om det finns särskilda rekommendationer.

Alla tre informanter berättade att specialläraren inom småbarnspedagogik en viktig samarbetspartner i arbetet med bildstöd. De var alla eniga om att de i första hand vänder sig till denne vid behov av stöd och råd. De tre informanter som samarbetat med specialläraren i arbetet med bildstöd är också överens om att specialläraren kan komma med tips, förslag på förbättringar och ställa reflekterande frågor som hjälper dem att utveckla sin bildstödsanvändning. Samarbetet har främst skett i stödjande möten med förskolelärarna, vilket varit givande och lett till trygghetsskapande och också genom att de fått färdigt material att använda. Däremot uttrycker en informant en önskan om mer fysisk närvaro i förskolan för att se förskoleläraren i arbetet med barnen för att därefter kunna handleda både förskoleläraren men också övrig personal. Hon upplever att handledning baserad på lärarnas

återberättelser av upplevda situationer i barngruppen inte blir lika givande och användbar som handledning genom observation och praktisk användning direkt i situationer, till exempel genom modellering.

A2. Samordnat samarbete mellan förskolelärarna i kommunen

Två av informanterna lyfte fram att de gärna skulle samarbeta med de andra förskollärarna inom kommunen och utbyta tips och idéer.

[...] utbyta tips och få nya idéer med någon annan som också använder bilder.

(Förskollärare 2)

Enligt informanterna finns inget nuvarande system för hur man kunde dela tips och idéer för till exempel bildstödsanvändning inom kommunen. En av informanterna menar att det behöver vara någon som samordnar samarbetet mellan förskollärarna, men att det hela inte behöver vara så avancerat utan bara en möjlighet att utbyta tips och även material.

Jag tycker nog att man skulle behöva ha mera samarbete med andra förskollärare [...] Det behöver nog vara nån struktur, nån som håller i trådarna... det känns lite som att alla håller i sina idéer men inte vill dela med sig av dem till andra. Jag skulle önska att man inom kommunen kunde dela idéer med varandra, och också kanske byta material. Det behöver inte vara så stor sak, men att någon håller i trådarna för det. (Förskollärare 3)

A3. Strukturerat och lett samarbete mellan personalen i teamen i de enskilda förskolorna

Samtliga informanter anser att det kan vara knepigt att få till en bra och fungerande rutin inom de egna teamen i förskolorna. En av förskollärarna tycker det är lite knepigt när assistenter kan få råd eller material av terapeuter eller specialläraren, men att alla i teamet inte nås av samma information. Förskolläraren menar att bildstödanvändningen då inte blir optimal eftersom alla inte använder samma material på samma sätt och det kan uppstå en situation som orsakar förvirring.

De har ju ofta blivit handledda av delvis specialläraren eller terapeuter och där kan det då bli lite konflikt, eller inte konflikt direkt men att man blir förvirrad om de använder en viss sorts bilder och jag använder andra bilder, att det är flera olika typer i samma grupp så man blir lite fundersam att hur ska vi göra här nu. (Förskollärare 2)

En annan informant säger att hon tycker det vore bra om bildstöd skulle bli en gemensam teamgrej som man hjälps åt med och som är naturlig för alla.

Jag skulle nog gärna vilja göra det till en teamgrej, så att alla skulle kunna använda bilder som stöd [...] Typ att det ska höra till att göra så här på förskolan i vårt team, att alla vet det. (Förskollärare 1)

Förskolläraren förklarar sedan vidare att hon tror att det skulle behöva vara någon som drar igång och leder samarbetet, allra helst en utomstående utanför teamet eftersom det kunde motivera arbetet bättre. Informanten föreslår specialläraren inom småbarnspedagogik.

Jag tror nog att det vore bra ifall specialläraren ger oss den där gemensamma uppgiften om användandet, att det blir kanske bättre om någon utomstående speciallärare säger det att det blir mer ”okej, att vi ska göra det nu då”, det blir en annan inställning på det då kanske. (Förskollärare 1)

B. Planering

För att bildstödsanvändningen ska bli effektiv och välfungerande krävs enligt förskollärarna god planering. Genom att planera väl kan man använda bildstödet i fler situationer eftersom man varit förutseende. Det är också enligt förskollärarna viktigt att man har tid att sortera sitt bildmaterial så att man lättare. Huvudkategorin *Planering* kunde utgående från analysen delas in i två underkategorier: *B1. Planeringstid* och *B2. Struktur* som jag nedan redogör för.

B1. Planeringstid

Behovet av tid kom tydligt fram i analysen av informanternas svar på vilka utvecklingsbehov som finns gällande bildstödsanvändningen. Det framkom flera olika behov som kunde kopplas till tid. Förskollärarna behöver tid för att ordna materialet så att de lättare hittar bilderna.

Man behöver tid att gå igenom och städa, ordna upp det inför sommaren så man lättare hittar till hösten. (Förskollärare 3)

En annan förskollärare lyfte fram behovet att ha tid att kartlägga behovet av bildstöd, eftersom man då kan arbeta mer målinriktat med bildstödet. Alla förskollärare ansåg att de behöver tid för att kunna utveckla bildstödsanvändningen.

B2. Struktur

En av förskollärarna säger att det inte spelar någon roll hur mycket bildstöd man har om man inte har ordning på det. Därför ansåg hon att man behöver utveckla en långsiktig strategi, eller struktur, för bildstödsanvändningen eftersom det kunde stödja och utveckla användandet. Hon säger också att en tydlig struktur kunde ge bättre möjligheter för andra i teamet eller nya i teamet att använda bilder om man har en planering att utgå ifrån.

C. Utmanande situationer

C1. Fria situationer och förflyttningar

Alla förskollärare är eniga om att fria situationer, och framför allt de många förflyttningarna kan vara utmanande när man använder bildstöd. Bildstödet behöver vara flexibelt och portabelt för att det ska kunna användas i förskolans samtliga lärmiljöer, och förskollärarna uttrycker att de gärna skulle använda bildstöd i fler situationer men att det ibland inte är möjligt i friare situationer och att de skulle vilja hitta lösningar också för dessa situationer. En av förskollärarna efterfrågar specifikt en mobil lösning, som enkelt kan tas med när man byter lärmiljö och samtidigt är tillräckligt stor så att hela gruppen kan se bilderna.

C2. Känslosituationer

Samtliga förskollärare arbetar med material som behandlar känslor via bland annat bilder. De menar att bilder är ett bra verktyg när man ska träna socialt samspel och känslor. En förskollärare anser att man skulle ha stor nytta av att utveckla användandet av bildstöd i olika känslosituationer tillsammans med barnen eftersom hon redan har märkt god effekt av att använda bilder när hon pratar om känslor med barnen.

Bilder man skulle kunna använda ännu mera av är de här känslobilder, de tror jag man skulle ha nytta av. Barnen får det bättre uttryckt, vad det är som skaver eller... de får lägre tröskel att prata om det och jag tror det är bra. (Förskollärare 1)

6. Sammanfattande diskussion

I detta kapitel förs en resultatdiskussion där forskningens resultat diskuteras i relation till teori samt tidigare forskning. Efter resultatdiskussionen följer metoddiskussionen, en diskussion som belyser för- och nackdelar med de metoder som använts i forskningen. Diskussionen avslutas med förslag till fortsatt och framtida forskning.

6.1. Resultatdiskussion

Syftet med den här studien var att ta reda på hur förskollärare använder bildstöd samt om de anser att det finns möjligheter och utmaningar, och utgående från dessa finna eventuella utvecklingsbehov och -möjligheter. Den första frågan handlade om hur förskolläraren använder bildstöd. I relation till den frågan beskrevs vilken typ av bildstöd som används, i vilket syfte och riktat till vem. I samband med bildstödsanvändningen kom möjligheter men också utmaningar med bildstöd fram, vilket de två följande forskningsfrågorna kom att handla om. Den fjärde forskningsfrågan fokuserar på vilka utvecklingsbehov och -möjligheter förskollärarna anser att det finns utgående från svaren på de tre första forskningsfrågorna. I resultatdiskussionen diskuteras forskningsfrågorna frågor för fråga och kopplas till teorin som presenterades i början av studien.

6.1.1. Hur förskollärare använder bildstöd

Trots att begreppet *bildstöd* inte är entydigt definierat så kom det i min undersökning fram att informanterna var överens om att de anser att bildstöd är en form av bilder som används i ett syfte att på något sätt stödja barnen. Resultatet visade att eftersom det inte finns en tydlig definition kan det försvåra arbetet med bildstöd eftersom det inte finns utstakade riktlinjer och lärarna själva behöver bekanta sig med den mängd information som finns och själva sortera ut vad som är användbart i deras arbete och hur det ska användas. Det framkom dock att förskollärarna var positivt inställda till att använda bildstöd som verktyg i sin undervisning.

I undersökningen framkom att samtliga informanter använder bildstöd som en specialpedagogisk insats men också som en mer allmän pedagogisk metod och verktyg. Förskollärarna i undersökningen berättar att de till en början främst använt bildstöd som en specialpedagogisk insats för barn i behov av särskilt stöd, men att det nu allt mer använder bildstöd för att ge stöd och struktur till hela förskolegruppen och alla barn i den eftersom de

märkt att alla barn kan ha nytta av att olika typer av information också ges i form av bild. I förskollärarnas svar kunde skönjas att de använder bilder i allt fler situationer med fler barn, och att de är av åsikten att bilder stödjer alla barn på ett eller annat sätt. Det här bekräftas av Lutz (2013) som menar att synen på implementeringen av bildstöd bör vidgas från att motiveras som en specialpedagogisk insats till att användas i ett mer allmänt pedagogiskt syfte. Detta eftersom alla barn på ett eller annat sätt kan dra nytta av ett sådant stöd, och deras vardag i förskolan därmed kan underlättas. Tanken om att bilderna stöder alla barn stöds också av Wetterholm (1996) som beskriver att bilderna synliggör tanken och gör det abstrakta mer lättförståeligt. Förskollärarna förklarade i intervjuerna att de märker att många barn drar nytta av att informationen och instruktioner också ges i bilder i form av bildstödscheman. Det här är särskilt nödvändigt för barn som ännu inte utvecklat förmågan att skapa inre bilder och många barn har ännu inte i förskolåldern utvecklat tillräcklig förmåga att använda inre bilder. Detta stärks ytterligare av Hallin (2019) som menar att visuellt stöd ett viktigt redskap för alla som har brister i språkförståelse, arbetsminne, språkinlärningsförmåga och koncentrationsförmåga, och att bildstöd ger mer tid åt att processa samtidigt något som hjälper alla barn att både förstå och minnas bättre. Visuellt stöd ger tid för språklig bearbetning, ger möjlighet till egen repetition och stöttar arbetsminne. Visuellt stöd hjälper också barnen att konkret se vad som menas och samtidigt kan de få en djupare förståelse för innehållet i kommunikationen. Bildstödet fungerar i det här fallet som visuellt stöd.

I resultatet framkommer att förskollärarna riktar bildstödet till olika grupper av barn: enskilda barn, två- eller flerspråkiga barn samt hela gruppen. Till de enskilda barnen riktas bildstödet främst som en specialpedagogisk insats eftersom barnet behöver stöd antingen med kommunikation, för att tydliggöra lärandet eller av någon annan orsak. Resultaten visade också att förskollärare var överens om att bildstöd kan stödja två- eller flerspråkiga barn på olika sätt och att de därför ansåg det som en motiveras insats. Det här bekräftas av Gyeke och Ruponen (2019) som menar att bildstöd är ett bra verktyg för att stötta språkinläringen vid ett andra språk, särskilt då barnen är i början av sin språkinläring. Precis som informanterna beskriver kan bilder vara en viktig undervisningsmetod vid avsaknad av ett gemensamt språk. Halme och Vataja (2011) menar att nya ord och situationer kan förklaras åt barnet med hjälp av bildstöd. Utbildningsstyrelsen (2015) betonar att bilder kan stödja alla elever, inte minst invandrabarn. I övrigt riktade förskollärarna bildstödet till en större grupp barn eller gruppen som helhet, och då var det frågan om bildstöd som en mer allmänpedagogisk metod.

Enligt undersökningen användes bildstöd förutom i ovannämnda syften också när det kom till att förklara mer abstrakta ord eller situationer. Det finns många situationer i förskolan

och barnens vardag som är svåra att förklara med ord och därför fungera bilder som ett bra komplement. Förskollärarna nämnde att konflikthantering med fördel kunde stödjas av bilder, men också tränandet av sociala färdigheter. Hallin (2019) menar att bildstöd hjälper barnen att konkret se vad som menas och samtidigt kan de få en djupare förståelse för innehållet i kommunikationen. Bildstöd både underlättar för barnen, men synliggör också verbal kommunikation och mentalisering eller tankar. Det kommer ganska tydligt fram under resultatredovisningen att det är svårt att bena ut exakt syfte med användningen. Bildstöd används frekvent och syftena kan vara flera parallellt.

Datainsamlingen gjordes under senare delen av vårterminen när förskoleåret började närma sig sitt slut. Enligt förskollärarna skiljer sig bildstödsanvändningen mellan höst- och vårtermin. Det här medför att resultatet på första forskningsfrågan kunde se annorlunda ut ifall observationerna hade gjorts under höstterminen.

I undersökningen beskriver förskollärarna att de använder en mängd olika typer av bildstöd, däribland fotografier, ritprat och sociala berättelser. Enligt undersökningen anpassar förskollärarna bildstödet enligt behov. Illustrerade bilder i både färg och svartvitt samt olika typer av bildscheman är det som förskollärarna främst använder sig av. Enligt Papunet (u.å.) behöver alla bilder man använder inte nödvändigtvis vara likadana. I intervjuerna berättade förskollärarna att de går igenom betydelsen av bilderna med barnen i början av användandet eftersom de anser att det är viktigt att alla förstår bildernas innebörd. Ibland kan bilderna symbolisera olika saker och därför ansåg förskollärarna att det var motiverat att diskutera bildstödet med barnen. Det bekräftas av Papunet (u.å.) som menar att det betydande i sammanhanget är att personen känner igen bilden och förstår vad man kan uttrycka med just den här bilden, inte vilken typ av bild man använder.

6.1.2. Möjligheter med bildstöd

I min undersökning framkom det att det enligt förskollärare finns många möjligheter och fördelar med bildstöd. Förskollärarnas svar är samstämmiga och resultatet visar att de möjligheter och fördelar som förskollärarna främst anser att bildstödet för med sig kan kategoriseras under följande kategorier: användarvänligt verktyg, mångsidigt, underlättar för barnen samt synliggör det osynliga.

I samtliga förskolor som deltog i undersökningen används bildstöd av förskollärarna dagligen, och de anser alla att de har stor nytta av det. De var alla mycket positivt inställda till att använda bildstöd och uttryckte att det är ett bra verktyg som de gärna

väljer att använda. Enligt Hallin (2019) är bildstöd ett mångsidigt redskap eftersom det kan ge stöd åt alla som har brister i språkförståelse, arbetsminne, språkinlärningsförmåga och koncentrationsförmåga samtidigt som det kan hjälpa alla barn att både förstå och minnas bättre.

Bildstöd är lätta att använda eftersom de finns tillgängliga dels som färdiga material men också är enkla att skapa själv genom olika webbsidor eller kostnadsfria bildstödtjänster. Papunet (u.å.) betonar att det viktiga vid bildstödsanvändningen inte är vilka bilder man använder utan att de som använder dem har en gemensam förståelse för deras betydelse.

Enligt Grunderna för planen för förskoleundervisningens läroplan (2014) ska först de befintliga arbetssätten, undervisningsarrangemangen samt lärmiljöerna anpassas så att de lämpar sig för barnet och genom att anpassa eller ändra på dem hitta bättre pedagogiska lösningar för barnet vid behov. Alla barn och deras behov ska beaktas i undervisningen. Det underlättar om de metoder man använder kan användas med många barn, om de är mångsidiga och möjliggör förändringar. Resultaten i min undersökning visar att bildstöd uppfyller alla dessa faktorer enligt förskollärarna, och mer därtill. Förskolläraren behöver hantera alla barns individuella behov men också gruppens behov och genom att använda bildstöd kan de hantera behoven på ett smidigt sätt eftersom bildstöd är lättanvänt och mångsidigt genom att det passar alla barn och många behov.

I min undersökning framkom det att förskollärare ser många användningsområden och använder sig av bildstöd på ett mångsidigt och flexibelt sätt för att stödja eleverna på olika sätt. Resultaten visar att förskollärarna ser många fördelar med bildstöd och att det är bra för alla barn på något sätt. Detta stöder tidigare forskning som antyder att bildstöd allt mer bör användas i ett allmänpedagogiskt syfte eftersom det stöder inte bara elever i behov av särskilt stöd, utan alla elever. Lutz (2013) menar att synen på implementeringen av bildstöd allt mer bör vidgas från att motiveras som en specialpedagogisk insats till att användas i ett mer allmänpedagogiskt syfte. Detta eftersom alla barn på ett eller annat sätt kan dra nytta av ett sådant stöd, och deras vardag i förskolan därmed kan underlättas.

Det framkom att förskollärarna i studien märkt av att många elever kom ihåg instruktionerna bättre om de gavs i bilder. Edfelt m.fl. (2019) lyfter fram att vi både minns bilder bättre och kan rikta uppmärksamheten samt hålla den kvar bättre om bilder används. Fleischer och From (2019) menar också att flyktigheten av verbal information eller upplevelser ställer höga krav på arbetsminnet, eftersom man behöver minnas för att kunna bearbeta och komma tillbaka till situationen senare för att det ska ge mening. Om man har svårt att uppfatta, minnas och hinna tolka sina upplevelser får man inte heller erfarenheter

som ska fungera som vägledning i framtiden. Förskollärarnas tankar kring de många möjligheter bildstöd medför stöds av tidigare forskning och litteratur.

6.1.3. Utmaningar med bildstöd

De förskollärare som jag har intervjuat berättar om flertalet utmaningar, de flesta av dem kopplade till brist på tid men också själva samarbete och genomförandet kopplat till användningen fanns bland utmaningarna. Bristen på tid rent generellt är ofta påtaglig i skolsammanhang, så även i förskolan. Eftersom förskollärarna ansåg att bildstöd var nödvändigt för många barn ville de gärna använda det så mycket som möjligt men tiden att förbereda finns inte alltid och att skapa nya bildstöd är tidskrävande då bilderna först ska skapas och sedan också lamineras och klippas ut.

Förskollärarna berättar också om utmaningar med användningen. De ansåg att den spontana användningen ofta var utmanande eftersom det kan vara svårt att hitta rätt bild i stunden. I studie framkom också att förflyttningar och att förskolan ofta använde många olika lärmiljöer är en försvårande omständighet då det kräver att bildstödet antingen är flyttbart på ett enkelt sätt eller finns i flera uppsättningar. Som jag tidigare i resultatdiskussionen beskrev kände någon av informanterna att de ibland inte visste vilket bildstöd som var motiverat att använda, vilket kunde kännas som en utmaning.

I några förskolor hade man valt att samarbeta kring bildstödet i hela teamet, men det var inte enkelt och fungerande inte alltid så bra. Det fanns inte alltid en samsyn gällande bland annat vilka bilder som ska användas och ansvarsfördelning. Utmaningarna som identifierades som samarbete kunde också kopplas samman med de utmaningar som fanns gällande tiden, eller snarare bristen på den, eftersom det sällan fanns möjlighet rent tidsmässigt att diskutera användningen och få en gemensam samsyn.

I min undersökning framkom att förskollärarna såg flera olika utmaningar med bildstöd vilket var en intressant aspekt då jag i min läsning av tidigare forskning och teori inte stötte på faktorer som försvårar eller utmanar bildstödsanvändningen. Lindö (2009) skriver att det ställs allt högre krav på att förskolan ska vara inkluderande och att utvecklingen ständigt går fort. De snabba förändringarna är en bidragande faktor till de utmaningar som finns. Förskollärarna var ändå samstämmiga om att de utmaningar som fanns var överkomliga och med planering eller genom utveckling kunde förbättras eller till och med övervinnas vilket uttrönade i svaren på den fjärde forskningsfrågan.

6.1.4. Förskollärares tankar kring utvecklingsmöjligheter och -behov av bildstödsanvändning

I intervjuerna av förskollärarna märks att de har en positiv syn på bildstödsanvändning och att de ser en stor nytta av den. De många möjligheterna överväger utmaningarna enligt förskollärarna. De menar att det finns väldigt stor nytta av bildstöd för många barn och att de utmaningar som finns är det som främst behöver utvecklas för att bildstödsanvändningen ska förbättras.

Samtliga informanter anser att det finns saker som bör utvecklas gällande bildstödsanvändningen. De kunde kategoriseras i ett antal kategorier som var täckande för de utvecklingsbehov förskollärarna uttryckte och de möjligheter de ansåg att det finns för att utveckla bildstödsanvändningen, i den egna förskolan men också gemensamt för den egna kommunen. De kategorier som förskollärarna såg utvecklingsbehov och potential i var *samarbete, planering och utmanande situationer*.

I resultatet av datainsamlingen kunde avläsas att specialläraren är en viktig person i bildstödsanvändningen. Dels fungerar specialläraren som en expert med bred kunskap, men informanterna ansåg att specialläraren kunde ta ännu större ansvar och tydlig ledarroll gällande bildstödsanvändningen i förskolorna. Sundqvist (2012) belyser speciallärarens roll som handledare till andra lärare. Den växande idén om en inkluderande förskola innebär också ett ökat behov av mångprofessionellt samarbete enligt Sundqvist, vidare menar hon att en möjlig samarbetsform är att specialläraren fungerar som handledare till andra lärare. Förskollärarna önskade få tankar av specialläraren gällande flera saker, bland annat vilka bilder som rekommenderas men också nya uppslag och förslag till hur bildstödet kan användas i olika situationer som stöd åt barnen. Ett behov som diskuterades av en informant var möjligheten att specialläraren handledde förskolelärarna genom modellering. Förskollärarna uttryckte också en önskan om att utveckla bildstödsanvändningen inom det egna teamet, men också samarbetet inom kommunen. Även här föreslogs speciallärare fungera som handledare och sammankallare för att utvecklingen skulle bli möjlig.

I intervjuerna framkom också att förskollärarna såg ett stort behov av planering för att kunna utveckla användningen av bildstöd både när det gällde planeringstid och struktur. Tid är en vanlig bristvara i skolvärlden rent generellt sett. Genom att göra de förändringar som förskollärarna diskuterade kring samarbete kunde också arbetet effektiviseras och en struktur för arbetet kunde utvecklas. Många av de utvecklingspotential som uttrönts i undersökningen går hand i hand med varandra, så genom att förändra en sak kan

flera positiva följd effekter uppnås. Den tredje kategorin som förskollärarna såg ett utvecklingsbehov kring var utmanande situationer. De situationer de upplevde som utmanande var främst fria situationer, miljöbyten och förflyttningar mellan olika lärmiljöer. Gemensamt var ändå att förskollärarna kände hopp inför att hitta lösningar som också fungerade i dessa situationer.

Genomgående för alla utvecklingsbehov var att de huvudsakligen utgick från de utmaningar förskollärarna upplever, men också att förskollärarna själva uttryckte vilka möjligheter de hade att utveckla de utmaningar som fanns. Detta bidrar till att det finns stora möjligheter att genomföra en positiv utveckling av bildstödsanvändningen, både inom de individuella förskolorna men också i samarbetet inom kommunen.

Min förförståelse visade sig ganska långt stämma överens med informanternas erfarenheter som de delade med sig av i intervjuerna. Det som informanterna ville utveckla var i stora drag sådant jag själv uppmärksammat att det kan finnas ett behov av att utveckla, så således bekräftades min förförståelse ganska långt. Att informanterna ansåg att specialläraren innehar en nyckelroll vid bildstödsanvändningen och kan fungera som stödperson för att genomföra en utveckling inom kommunen var för mig intressant eftersom jag kan använda mig av den insikten direkt i mitt arbete som speciallärare i förskolan. Det är däremot svårt att dra några generella slutsatser kring resultatet eftersom undersökningen gjordes som fallstudie i en enskild kommun i Österbotten.

En intressant del av resultatet av undersökningen var att förskollärarna i studien använde sig av bildstöd riktat till alla barn, precis som Lutz (2013) beskrivit att man bör börja göra. Det stämmer inte helt överens med den tidigare forskningen som visat på att bildstöd oftast används som specialpedagogisk insats. Det var också intressant att det i resultatet framkom att förskollärarna i stor utsträckning använder sig av bildstöd i språkinläring för två- och flerspråkiga barn. Det här kan trots att studien enbart omfattar en fallstudie av en enskild kommuns förskolor vara intressant för andra kommuner. I de flesta kommuner finns idag en större eller mindre andel barn med annat modersmål än skolspråket.

6.2. Metoddiskussion

En kvalitativ metod användes för studien eftersom syftet var att få förståelse för förskollärares användning och tankar kring bildstödsanvändningen i förskolan. Jag ville även undersöka

vilka möjligheter och utmaningar förskollärarna upplever samt om det utgående från deras upplevelser har tankar kring vad som kan eller behöver utvecklas.

Utgående från studiens syfte, forskningsfrågor och forskningsansats valdes kvalitativa intervjuer som undersökningens huvudsakliga metod. En positiv sida med intervju är att informanterna lättare kan berätta om egna erfarenheter, känslor eller åsikter än i enkäter (Denscombe, 2018). Intervjuerna var semi-strukturerade för att ge utrymme till informanterna att svara utförligt men också kunna utveckla tankar och idéer, (Denscombe, 2018). Det gav också mig som intervjuare möjlighet att ställa följdfrågor som inte fanns i min intervjuguide för att ännu fördjupa mig inom ämnet vid behov. (Denscombe, 2018). Genom att jag hade möjlighet att ställa följdfrågor i intervjuerna kunde studiens validitet höjas. Jag undvek att ställa ledande frågor som hade kunnat påverka informanternas svar och jag var noggrann med att inte ställa ledande frågor som kunde påverka studiens tillförlitlighet. Före intervjuerna hölls, utarbetades en intervjuguide. Enligt Larsen (2009) ska forskare som inte är vana med intervjuer använda sig av en viss strukturering. Intervjuguiden som utformades innehöll öppna frågor vilka ger informanten möjlighet och utrymme att berätta om sin upplevelse. Intervjuerna gav utförliga svar på hur förskollärare använder bilder som stöd, och de gav även en djupare förståelse för varför förskollärarna gjorde på ett visst sätt och vilket syftet med bildstödsanvändningen var.

Intervjuerna kompletterades med strukturerade deltagande observation i förskolorna, som gjorde det möjligt att undersöka hur bildstödet faktiskt användes i sin sanna kontext. Den positiva sidan av observationer är att de ger en större och mer genuin förståelse för kontexten. Olsson och Sörensen (2021) menar att till skillnad från intervjuer kan forskaren genom direkt observation iaktta och förstå företeelser i deras naturliga kontext, och forskaren får information genom ett inifrånperspektiv. Genom att kombinera intervju som datainsamlingsmetod med observationer har jag haft möjlighet att ta reda på mer om fenomenet bildstödsanvändning genom att dels gå på djupet och få förskollärares personliga erfarenheter, men också genom att se användningen i praktiken, i sin sanna kontext. Kombinationen av de multipla metoderna gav mig möjligheten att utforska fenomenet på ett mer omfattande sätt än om jag skulle ha valt till exempel en kvantitativ forskningsmetod. Genom att studien gjordes i tre förskolor kan studiens kvalitet anses öka, eftersom jag kunde ta del av ämnet ur flera perspektiv.

Valet av informanter gjordes strategiskt. Trost (2010) menar att de informanter som väljs för studien ska ha de variabler som man vill få tag i för att få en bredd i undersökningen. De variabler som krävdes i denna studie var att alla informanter ska ha erfarenhet av

bildstödsanvändning i förskolan samt att de har erfarenhet av att arbeta med barn i behov av stöd samt två- och flerspråkiga barn. Eftersom studiens begränsades av pandemin som rådde vid tillfället då datamaterialet samlades in var det heller inte möjligt att samla in material från exempelvis fler olika kommuner i Österbotten, och genom att använda mig av fallstudie samt strategiskt urval av informanter kunde studien ändå genomföras enligt planen.

Resultaten analyserades genom innehållsanalys. Enligt Bell (2006) används innehållsanalys när forskaren vill kunna dra slutsatser ur kontext och Denscombe (2018) menar att innehållsanalys lämpar sig bra när skrift av tal ska analyseras. Jag hittade gemensamma teman i informanternas svar vilket möjliggjorde att jag inte behövde förlita mig på enskilda informanters svar (Denscombe, 2018). Intervju är en datainsamlingsmetod där informanterna själva berättar och forskarna inte med säkerhet vet om det är sanning (Denscombe, 2016). Det informanterna berättade kring hur de arbetar med bildstöd kunde därför analyseras sida vid sida med resultatet av observationerna. Genom att använda citat från informanternas intervjuer i resultatredovisningen ökar graden av trovärdighet i min studie, eftersom det visar vad jag baserar resultaten på. Dessutom stärks resultaten av observationerna.

Eftersom undersökningen gjordes i formen av en fallstudie och omfattade relativt få informanter som dessutom arbetar inom samma kommun, kan det vara svårt att dra några generella slutsatser kring bildstödsanvändningen i andra kommuners förskolor. Resultatet kan dock mer djupgående berätta vad man inom den kommunen som var mål för undersökningen kan arbeta med för att utveckla bildstödsanvändningen, vilket också kan fungera riktgivande för andra kommuners utvecklingsarbete.

6.3. Förslag till fortsatt forskning

Det finns mycket som tyder på att bildstöd är ett mångsidigt och användbart verktyg i förskolan som många barn drar nytta av. Under processen med denna studie har flera nya idéer för fortsatt forskning inom detta område väckts hos mig. Ett förslag på fortsatt forskning är att djupare studera bildstödsanvändning för två- eller flerspråkiga elever och vilken nytta barnen har av bilderna vid andraspråksinläring. En sådan studie skulle kunna vara intressant för förskollärare som arbetar med två- och flerspråkiga barn i barngruppen.

Att undersöka förskollärares perspektiv på bildstödsanvändning har väckt en del frågor om närliggande fenomen. Som en fortsättning på det vore det också intressant att göra

en studie ur barnens perspektiv, vad de har för upplevelser av bildstöd. Det kunde också undersökas hur barnen tolkar bildstödet, eller att de ska vara mer aktiva i framtagningen och urvalet av bildstödet. Enligt Grunderna för förskoleundervisningens läroplan (Utbildningsstyrelsen, 2014) är det viktigt att barnen ges möjlighet att få delta i utformandet av lärmiljöerna såväl som i planeringen och utvärderingen av verksamheten. Barnens tankar och åsikter ska bli hörda och tagna i beaktande. Med det som mål skulle det vara intressant att studera hur barnen och deras tankar och åsikter kunde beaktas mer vid planeringen och användandet av bildstöd i förskolan.

Det vore intressant att göra en fullskalig aktionsforskningsstudie i en förskola för att få en djupare förståelse för vad bildstödet faktiskt tillför. Det skulle möjligen kunna genomföras som en interventionsstudie där förskollärare får fortbildning i bildstödsanvändning och därefter kunna jämföra användningen och effekterna av det före och efter interventionen. Det skulle också vara möjligt att göra en aktionsforskning med ett färdigt utformat bildstödsmaterial på liknande sätt. Då skulle det vara möjligt att studera vilken effekt bildstöd har på barnens lärande och utveckling. Eftersom det i resultatet framkom att bildstödsanvändningen skiljer sig mellan höst- och vårtermin kunde det vara av intresse att följa en förskollärares användning under ett helt verksamhetsår för att få en förståelse för de val som görs. Bildstödsanvändning är en levande process som är föränderlig och genom att göra en studie som sträcker sig över längre tid kunde man få en än djupare förståelse för vilka faktorer som påverkar förskollärares användning av bildstöd.

Litteraturförteckning

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide: For Small-scale Research Projects*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.

Edfelt, D., Sjölund, A., Jahn, C., & Reuterswärd, M. (2019). *Tydliggörande pedagogik i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.

Hallin, A. E. (2019). *Förstå och arbeta med språkstörning*. Stockholm: Natur & Kultur.

Halme, K., & Vataja, A. (2011). *Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus*. Helsinki: Tammi.

Heister Trygg, B. (2005). *GAKK - Grafisk AKK. Om saker, bilder och symboler som Alternativ och kompletterande kommunikation*. Ort okänd: Södra regionens kommunikationscentrum.

Holme, I.-M., & Solvang, B. K. (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Larsen, A.-K. (2009). *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups.

Lehtonen, M., Soveri, A., Laine, A., Järvenpää, J., de Bruin, A., & Antfolk, J. (2018). *Is bilingualism associated with enhanced executive functioning in adults? A meta-analytic review*. *Psychological Bulletin*, 144(4), 394–425 doi: 10.1037/bul0000142

Lindseth, A., & Norberg, A. (2004). *A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience*. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), 145-153. doi: 10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x

Lindö, R. (2009). *Det tidiga språkbudet*. Lund: Studentlitteratur.

Lutz, K. (2013). *Specialpedagogiska aspekter på förskola och skola: möte med det som inte anses lagom*. Stockholm: Liber.

Malinen, H. (2019). *Anna lapselle ääni: kieli- ja kultuuritietoisuuden voima kasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mesibov, G., Shea, V., & Schopler, E. (2007). *TEACCH vid autismspektrumstörning hos barn och vuxna*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, H., & Sörensen, S. (2021). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Liber.

Papunet. (u.å.). *Kommunikation med bilder*. Hämtad den 18 november 2020, från <https://papunet.net/svenska/information/kommunikation-med-bilder>

Papunet. (2020). *Hurdana bilder*. Hämtad den 18 november 2020, från <https://papunet.net/svenska/information/hurdana-bilder>

Pihko H., Haataja, L. och Rantala, H. (red.). (2014) *Lastenneurologia*. Helsingfors: Duodecim.

Pihlaja, P. & Viitala, R. (2019). *Varhaiserityiskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (u.å.). *Symbolsystem för kommunikation*. Hämtad den 23 juni 2022, från <https://www.spsm.se/produktionsstodswebben/symbolstod-for-kommunikation.pdf>

Tidström, A., & Nyberg, R. (2012). Beskriv material och metoder. *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar* (ss. 115-138). Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för förskoleundervisningens läroplan*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen. (2022). *Vad är förskoleundervisning?* Hämtad den 25 maj 2022 från <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/vad-ar-forskoleundervisning>

Utbildningsstyrelsen. (2015). *Nytt språk, ny kultur*. Hämtad den 25 november 2020, från <https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/nytt-sprak-ny-kultur>

Westlund, I. (2009). Hermeneutik. I A. Fejes, & R. Thornberg, *Handbok i kvalitativ analys* (s. 62–80). Stockholm: Liber.

Wetterholm, H. (1996). *Det synliga språket*. Stockholm: Runa.

Bilaga 1

Anhållan om forskningslov av chefen för småbarnspedagogik

Hej!

Jag kontaktar dig i egenskap av klasslärarstuderande vid Åbo Akademi i Vasa, i slutskedet av mina studier. Jag skriver just nu min magistersavhandling om förskollärares användning av bilder som stöd i förskolan, samt deras upplevelser av möjligheter och utmaningar med bildstöd och söker nu informanter till min studie. Syftet med studien är att undersöka förskollärares användning av bildstöd i verksamheten som stöd för barnens utveckling och lärande på olika sätt. Det övergripande syftet med studien är att synliggöra hur förskollärare arbetar med bildstöd i verksamheten, samt vad det utgår från deras upplevelser finns för möjligheter och utmaningar med bildstöd. Syftet är också att utifrån de möjligheter och utmaningar som identifieras också undersöka förskollärarnas tankar kring utvecklingsmöjligheter gällande bildstöd i förskolan.

Studien är en kvalitativ studie i form av intervjuer av förskollärarna samt observationer i kommunens svenskspråkiga förskolor. Observationen gäller en förskoldag i sin helhet per förskola och intervjuerna beräknas ta maximalt 30-40 minuter per lärare.

Nu undrar jag ifall du skulle kunna vidarebefordra detta till de svenskspråkiga förskollärarna i din kommun? Detta skulle vara till stor hjälp för mig.

Med vänliga hälsningar,

Jennifer Lindqvist

(mejl och telefonnummer)

Bilaga 2

Information till förskollärare

Hej förskollärare!

Jag kontaktar dig i egenskap av klasslärarstuderande vid Åbo Akademi i Vasa, i slutskedet av mina studier. Jag skriver just nu min magistersavhandling om förskollärares användning av bilder som stöd i förskolan, samt deras upplevelser av möjligheter och utmaningar med bildstöd och söker nu informanter till min studie. Syftet med avhandlingen är att undersöka hur förskollärare använder bilder som stöd i förskolan samt vad det enligt dem finns för faktorer som kan påverka användningen positivt eller negativt. Målet med undersökningen är att ta fasta på faktorerna som enligt förskollärarna påverkar bildstödsanvändningen för att utifrån det sedan kunna utveckla och skapa fler möjligheter för användningen av bildstöd i förskolan.

Studien är en kvalitativ studie i form av intervjuer av förskollärarna samt observationer i kommunens svenskspråkiga förskolor. Observationen gäller en förskoldag i sin helhet per förskola och intervjuerna beräknas ta maximalt 30-40 minuter per lärare.

Bilaga 4

Intervjuguiden

Bakgrundsfrågor

1. Vad heter du?
2. Vilken utbildning har du och när blev du färdig?
3. Har du erfarenhet av att arbeta med bildstöd?
4. Varifrån har du fått information om bildstöd?
5. Behöver man enligt dig någon särskilt kunskap eller utbildning för att kunna använda bilder som stöd?
6. Finns det (vanligtvis) två- eller flerspråkiga barn i förskolegruppen?

Frågor till forskningsfråga 1: Hur använder förskollärare bildstöd i förskoleverksamhet?

A: Utgående från observationen, fråga 7-8, 10 och 13

B: Utgående från förskollärarens syfte med användningen, fråga 8-18

7. Var det här, som jag nu observerade, en vanlig förskoledag med tanke på din användning av bildstöd? Brukar du använda mer, mindre eller på något annat sätt som inte syntes idag?

Situation

8. I vilka situationer använder du bilder som stöd?
9. Hur väljer du när du ska använda bildstöd, alltså i vilka situationer? Blir det spontant eller är det planerat?

Val av bild

10. Hurdana bilder använder du? T.ex. fotografier, svartvita bilder, bilder tillsammans med stödtecken, bilder tillsammans med text etc. Varför?
11. Varifrån kommer bildstödet som du använder?
12. Hur introducerar du nya bilder?

Lärmiljö

13. Var placerar du bildstöd? T.ex. på väggen, i samlingen, i hallen, i ett band runt halsen, som lösa kort. etc.

Strategi

14. Med vilka barn använder du bilder som stöd? Motivera varför.
15. I vilket eller vilka syften stöder du barnen med hjälp av bilder?
16. Hur stöder du språkutvecklingen och kommunikationen med hjälp av bildstöd hos två- eller flerspråkiga barn?
17. Hur stöder du barn med språk- och kommunikationssvårigheter med hjälp av bildstöd?
18. Bildstöd kan vara en del av tydliggörande pedagogik. På vilka sätt jobbar du med bilder som stöd för tydliggörande pedagogik?

Frågor till forskningsfråga 2: Vilka möjligheter finns det enligt förskollärare med bildstöd?

19. Vem har nytta eller användning av bildstöd?
20. På vilket sätt kan du märka att ett barn kan få stöd av bildstöd?
21. Vilka möjligheter finns det med bildstöd?
22. När känner du att du har hjälp av bildstöd, och på vilket vis? Motivera eller ge exempel.
23. Vilka förändringar har du sett förändringar eller resultat hos enskilda barn eller arngruppen sedan du börjat använda bilder som stöd?
24. Hur samarbetar du med annan personal eller kollegor kring bildstödsanvändningen?

Frågor till forskningsfråga 3: Vilka utmaningar finns det enligt förskollärare med bildstöd?

25. Vilka utmaningar finns med att använda bilder som stöd?
26. När är det eller kan det vara svårt och utmanande att använda bildstöd?
27. Vad skulle du vilja utveckla gällande ditt arbete med bildstöd?
28. Upplever du att du skulle behöva stöd gällande bildstödsanvändning eller för att utveckla användningen? Hurdant stöd skulle du isåfall behöva?

29. Vem får du redan stöd av nu, eller av vem kan du få stöd av vid behov gällande bildstödsanvändningen?

Avslutande fråga

30. Finns det något du vill tillägga?